

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT
Športna vzgoja

**ŠPORT KOT RELIGIJA V ORGANIZIRANIH
NAVIJAŠKIH SKUPINAH**

MAGISTRSKO DELO

Avtor dela
JERNEJ ROSA

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT
Športna vzgoja

ŠPORT KOT RELIGIJA V ORGANIZIRANIH NAVIJAŠKIH SKUPINAH

MAGISTRSKO DELO

MENTOR:

prof. dr. Matej Tušak, univ. dipl. psih.

SOMENTOR:

prof. dr. Bojan Jošt, prof. šp. vzg.

RECENZENTKA:

prof. dr. Mojca Doupona Topič, prof. šp. vzg., mag. med. prod.

Avtor dela
JERNEJ ROSA

Ljubljana, 2016

IZJAVA O AVTORSTVU MAGISTRSKEGA DELA

Podpisani Jernej Rosa, sem avtor magistrskega dela z naslovom **ŠPORT KOT RELIGIJA V ORGANIZIRANIH NAVIJAŠKIH SKUPINAH**, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Mateja Tuška, univ. dipl. psih., in ob somentorstvu prof. dr. Bojana Jošta, prof. šp. vzg.

S svojim podpisom zagotavljam, da je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega dela, kjer so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oziroma citirana skladno s pravili Fakultete za šport.

Ljubljana, februar 2016

Podpis študenta:
Jernej Rosa

ZAHVALA:

Najprej bi se rad zahvalil družini in prijateljem, ki so me tekom študija spodbujali in mi vedno stali ob strani. Hvala vam!

Zahvaljujem se svojemu mentorju prof. dr. Mateju Tušku, univ. dipl. psih., za sprejetje mentorstva magistrskega dela. Hvala za vso pomoč in svetovanje pri izdelavi dela.

Zahvaljujem se tudi somentorju prof. dr. Bojanu Joštu, prof. šp. vzg., za dodatne nasvete in pomoč pri končni izdelavi magistrskega dela.

Rad bi se zahvalil tudi navijaški skupini Green Dragons Ljubljana ter Društvu navijačev Florijani za sodelovanje pri raziskavi.

Mateji Rosa in Niki Bajec, hvala za strokovni pravopisni pregled magistrskega dela.

Sonja Matelič, hvala za pomoč pri oblikovanju izvlečka v tujem jeziku.

Ključne besede: šport, religija, religioznost, organizirane navijaške skupine

ŠPORT KOT RELIGIJA V ORGANIZIRANIH NAVIJAŠKIH SKUPINAH

Jernej Rosa

IZVLEČEK

V magistrski nalogi smo obravnavali religiozen pomen športa v organiziranih navijaških skupinah v Sloveniji. Namen raziskave je bil preveriti, ali slovenski navijači organiziranih skupin svojemu udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba dajejo ali izražajo religiozen pomen ter ali navijači glede na starost in stopnjo izobrazbe dajejo oz. izražajo različen religiozen pomen.

V raziskavo je bilo vključenih 53 anketirancev oz. navijačev iz dveh organiziranih skupin (21 navijačev je bilo iz Društva navijačev Florijani, 32 navijačev pa iz navijaške skupine Green Dragons Ljubljana). Navijači so se razlikovali glede na stopnjo izobrazbe in starost. Večina navijačev nima še 30 let (36 navijačev), slaba tretjina jih ima med 31 in 40 let, ostali navijači pa 40 let in več. Največ navijačev je uspešno zaključilo izobraževanje III., IV. in V. stopnje (36 navijačev).

Ugotovili smo, da navijači organiziranih skupin dajejo udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba religiozen pomen po skupnih elementih športa in večine institucionaliziranih religij različnih avtorjev. Ti elementi so: hierarhija, asketizem, sprava, simboli, vera, osmišljanje življenja, posebni dnevi oz. čas, pravila, rituali, nesmrtnost, prostori in kraji, emocionalna predanost, heroji in legende, magičnost.

Obstajajo pa tudi razlike v religioznem pomenu med obravnavanima skupinama navijačev, v različnih starostnih kategorijah ter v različnih stopnjah izobrazbe. Starejši navijači dajejo večji pomen elementom kot so: pravila, simboli, rituali, vera in asketizem. Navijači, ki imajo nižjo stopnjo izobrazbe, dajejo večji pomen elementu posebni dnevi oz. čas kot navijači z višjo stopnjo izobrazbe. Prav tako pa dajejo najmanjši pomen elementu hierarhija v primerjavi z ostalimi navijači.

Key words: sport, religion, religiousness, supporters clubs

SPORT AS RELIGION IN SUPPORTERS CLUBS

Jernej Rosa

ABSTRACT

The master's degree thesis studies the religious meaning of sport in supporters clubs in Slovenia. The aim of the research was to establish whether Slovenian fans in supporters clubs ascribed any religious meaning to their involvement or presence at their clubs' football matches and whether the supporters' age and level of education played an important role in determining any potential differences in the religious meaning expressed by the football fans.

53 respondents (members of two supporters clubs; 21 from Florijani Fan Club, 32 from Green Dragons Ljubljana supporters club) participated in the research and they differed in education level and age. Most of the participants were under 30 years of age (36 supporters), almost a third was between 31 and 40, and the rest of the respondents were 40 or older. Most of the respondents successfully accomplished levels III, IV or V of education (36 supporters).

The research findings proved that members of supporters clubs attributed religious meaning to their involvement in or presence at their football clubs' matches according to the elements that sport and most of the institutionalized religions of various authors have in common. These elements are: hierarchy, asceticism, propitiation, symbols, beliefs, life comprehending, special days or time, rules, rituals, immortality, spaces and places, emotional commitment, heroes and legends, magic.

The research findings also confirmed the differences in the religious meaning between the two fan groups involved, between supporters of different ages and between supporters of different levels of education. Older supporters attributed greater meaning to the elements such as rules, symbols, rituals, religion and asceticism. Supporters with a lower level of education ascribed greater meaning to the element of special days or time than supporters with higher levels of education. They also attributed the lowest meaning to the element of hierarchy in comparison with other supporters.

KAZALO

1 UVOD	8
1.1 Definicije religij.....	8
1.2 Šport in religiozna dimenzija življenja.....	14
1.3 Šport kot oblika religije	18
1.3.1 Skupni elementi	19
1.4 Proučevanje navijaštva	26
1.5 Raziskave športa kot religije z vidika navijačev in gledalcev	31
1.6 Problem cilji in hipoteze.....	33
2 METODE DELA.....	35
2.1 Preizkušanci.....	35
2.2 Pripomočki.....	35
2.3 Postopek.....	35
3 REZULTATI Z RAZPRAVO.....	37
3.1 Religiozen pomen navijačev organiziranih skupin pri udejstvovanju oz. prisostvovanju na športnih tekmah svojega kluba	37
3.2 Razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij..	40
3.3 Razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih stopenj izobrazbe	43
4 SKLEP.....	47
5 LITERATURA.....	48
6 PRILOGE.....	51

1 UVOD

Športna tekmovanja so že v zgodovini predstavljala velik del človeških interesov in dejavnosti. Ljudje so se zbirali v množice, kjer so bodrili in navijali za svojega športnika. Tako imajo tudi danes šport in športna tekmovanja velik pomen za mnoge športne privrženca, ki svoj prosti čas namenijo spremljanju tekem. Mednje sodijo tudi organizirane navijaške skupine. Včasih se nam poraja misel o športnem fanatizmu slednjih ali zgolj dajanje večjega pomena določenemu delu kulture, kar šport tudi je. Na medmrežju lahko večkrat zasledimo članke, kjer številni avtorji pišejo o organiziranih navijaških skupinah in njihovih vlogah na tekmah. Velikokrat pa zaključujejo z odprtimi vprašanji o pojavu nove religije, ki jo navijači živijo v svetu športa.

V magistrski nalogi bomo predstavili prepletanje določenih elementov, ki se pojavljajo v večini institucionaliziranih religij in športu, ter preverili, ali slovenski navijači organiziranih skupin dajejo svojemu udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba religiozen pomen po skupnih elementih športa in večine institucionaliziranih religij različnih avtorjev. Ti elementi so: hierarhija, asketizem, sprava, simboli, vera, osmišljanje življenja, posebni dnevi oz. čas, pravila, rituali, nesmrtnost, prostori in kraji, emocionalna predanost, heroji in legende, magičnost.

1.1 Definicije religij

Smrke (2000) piše, da so se prve sociološke definicije religije sprva pojavile kot preiščljanja in razglabljanja o religiji kot objektu znanstvene obravnave. Zanje je značilno, da jih zelo obremenjuje kultura oz. religijsko okolje proučevalca, tj. ideologija same okoljske religije (culture-bound). Kako je na definicije vplivala evropska kultura s krščanstvom, lahko vidimo v naslednjem primeru:¹

»Religija je (1) verovanje v vrhovno bitje (Boga), ki (2) človeku nalaga moralni kodeks, po katerem naj se ta ravna, in (3) obljublja povračilo: kot nagrado za izpolnjevanje predpisanega kodeksa zagrobno nebeško življenje – kot kazni za neizpolnjevanje kodeksa – pekel« (Smrke, 2000, str. 23).

»To naj bi bile prepoznavne značilnosti religijskega po vsem svetu. Problem je nastal, ko se je proučevalec s tako definicijo »odpravil v svet« in videl, da obstajajo pojavi, ki so v mnogih pogledih podobni tistemu, kar on prepozna kot religijo, pa ne izpolnjujejo pogojev njegove definicije, v katero seveda kot čevelj na nogo »paše« religija okolja. Pojavila se je torej dilema ali razširiti definicijo, jo popraviti ali vztrajati pri definicijah stare in izzivalne pojave uvrstiti na neko drugo področje. Kateri so bili tisti izzivi, ki so postavljali pod vprašaj zgornjo definicijo« (Smrke, 2000, str. 23, 24)?

1) Verovanje v vrhovno bitje – boga. Po Smrketu (2000) džaini in budisti ne razmišljajo o vrhovnem bitju – bogu. Sploh ne verjamejo v kakšno stvarniško bitje, ker menijo, da je svet samostvarjen in da o začetku sveta ni smiselno razmišljati. Francoski sociolog E. Durkheim (v Smrke, 2000) je v ospredje svoje definicije religije postavil razlikovanje med svetim in profanim: *»Religija je celovit sistem verovanj in praks, ki se nanašajo na objekte, ki so šteti za »svete« – kar pomeni ločeni od drugih in prepovedani – verovanj in praks, ki ljudi združujejo*

¹ *»Navajamo hipotetično definicijo, izmišljeno definicijo, ki ustrezno povzema značilne napake culture-bound definicij« (Smrke, str.23). (culture-bound, slov.: kulturna tradicija)*

v eno moralno skupnost – cerkev« (Durkheim, 1915, v Smrke, 2000, str. 24). S tem želi povedati, da vera v boga ni tisto kar naredi religijo, ampak je razločevanje med svetim in nesvetim (profanim). Izkazalo se je, da obstaja verovanje tudi v več bogov (politeizem) in ne v zgolj enega samega (monoteizem). Obstaja verovanje tudi v več duhov, čemur pravimo animizem. Hinduizem s tisoči božanstev ter druga politeistična rodovna verstva so v tem smislu moteči glede uvrstitve v religije. Kam naj bi jih uvrstili? V krščanstvu je vera v le eno vrhovno bitje – boga – lahko le navidezna (Smrke, 2000). *»Zlasti katoliška verovanja v sveto trojico, svetnike in Marijo so verovanja, ki jih mnogi avtorji štejejo za prikriti politeizem«* (Smrke, 2000, str. 24).

2) Nalaganje moralnega kodeksa. Smrke (2000) pravi, če ni verovanja v boga, potem tudi ni verovanja v tako nalaganje moralnega kodeksa, zahtevajoč zgornji definiciji. Tudi druge družbene idejne strukture vsebujejo etične kodekse, ki imajo vzvišen status, a brez božjega porekla. *»Etika, ki jo uči Buda, ni naložena človeštvu od nekega vrhovnega bitja – boga, ampak je rezultat Budovega »prebujenja«, nekakšnega velikega spoznanja po številnih »poizkusih z resničnostjo««* (Smrke, 2000, str. 24, 25).

3) Povračilo – retribucija. Smrke (2000) pravi, da koncept takega povračila, kot je opisan v zgornji definiciji, ni sestavina vseh idejnih struktur, ki sovpadajo v pomen religije. Če ni zamisli vrhovnega bitja – boga, potem mora biti koncept povračila drugačen. *»Krščanska predstava o bogu kot božjem očesu, ki »vse vidi in vse ve«, ob tem pa z eno roko ponuja etični kodeks, z drugo pa svari: greh se delati ne sme!, ni predstava, ki bi jo našli v vseh idejnih strukturah, ki silijo v rubriko religija. Pa tudi tam, kjer bogovi so, je zamisel retribucije lahko bistveno drugačna«* (Smrke, 2000, str. 25).

»Opazovanje drugih kultur je tudi pokazalo, da koncept zagrobnega življenja ni navzoč v mnogih idejnih strukturah – ki po nekaterih drugih značilnostih silijo v rubriko religija – s tem pa tudi ni zamisli retribucije – post mortem (slov.:po smrti). Tako celo v Stari zavezi, torej prvem izmed dveh delov krščanske Biblije, ni izrazite zamisli zagrobnega življenja. Prevladuje starojudovska zamisel šeola. Šeol pa je zagrobno spanje in ne življenje nekje pod zemljo« (Smrke, 2000, str. 25). Smrke (2000) piše, da je v hinduizmu zamisel retribucije drugačno kot v krščanstvu. Gre za svet onostranstva, v katerem se ponovno naseli inkarnirana duša (atman).

»Razumljivo je torej, da so taka spoznanja in situacije silile proučevalce religij k inkluzivnejšim in/ali bolj abstraktnim definicijam ali pa k zagovarjanju vse bolj očitno absurdnega stališča, da o religiji kot sociološkem predmetu lahko govorimo le v primerih, ki so enaka ali v največji meri podobna krščanstvu. To pa bi pomenilo, sprejemati ideologijo konkretne religiozne institucije kot veljavno definicijo svojega predmetnega področja« (Smrke, 2000, str. 25). Razvitejšo in abstraktnejšo definicijo nam predstavi ameriški sociolog Glenn Vernon leta 1962 (v Smrke, 2000), in sicer pravi, da religija vsebuje celoto lastnosti in značilnosti, ki nimajo nič skupnega z drugimi deli človeške kulture. Te značilnosti so: vero(vanje) v nadnaravno ali nenaravno, v nekaj, kar presega naravni red stvari, vero(vanje) v sveto (nekaj svetega); verovanje v nekaj, kar presega raven vsakdanjega, profanega in vzbuja strahospoštovanje, sistem verovanj in praks, kolektivno deleženje vsega tega, zbir moralnih opredelitev.

Smrke (2000) meni, da je ta definicija ustrežnejša od prve, saj pojem religije iz verovanja v vrhovno bitje oz. boga razširi na verovanje v nekaj nadnaravnega ali svetega. Obstajajo religije, ki so monoteistične, politeistične ali celo ateistične, bistveno zanje pa je verovanje v

nekaj, kar predstavlja nadnaravno oz. sveto. »Definicija poudarja, da gre za sistem verovanj, za neko strukturirano celoto verovanj. Poudarja, da gre za praktične dejavnosti, sistem praks. Poudarja, da gre v religijah za kolektivno deleženje verovanj in praks. Poudarja tudi navzočnost moralnega kodeksa v religijah, ne da bi omejevala poreklo etičnega kodeksa na nekega boga« (Smrke, 2000, str. 26).

Edwards (v Smrke 2000) navede nekaj najpogostejših lastnosti religij. Imenuje jih družinske lastnosti religij. Te so: verovanje v nadnaravna ali superiorna bitja, kompleksen pogled na svet, ki vsebuje razlago smisla človekovega življenja, vera v zagrobno (posmrtno) življenje, moralni kodeks, verovanje, da ta moralni kodeks sankcionira superiorna bitje ali bitja, upoštevanje vprašanja zla (v svetu), teodiceja kot vprašanje smiselnosti trpljenja, molitev in rituali, sveti objekti in mesta, razodete resnice oz. resnice, ki se jih šteje za razodete, izkustva, kot npr. misticizem in strahospoštovanje, globoka in intenzivna skrb za nekaj, institucionalizirano družbeno deleženje nekaj izmed teh potez.

Smrke (2000) pravi, da ima nekaj svetovnih religij več, druge manj navedenih družinskih lastnosti. Tiste, ki jih imajo zelo malo, lahko imenujemo mejne religije. Pozitivna stran te definicije je med drugim tudi ta, da ne izključuje individualnih religij, saj družbeno deleženje, ki je pogosta značilnost religij, ni nujna značilnost (Smrke, 2000).

Leonardo (1998) piše, da sociologi razumejo religijo kot kulturni univerzal. Čeprav imajo religije različne oblike in strukturne ideje glede na kulturni prostor, jo najdemo praktično v vseh družbah. Razumejo jo kot nekaj, kar družbi predstavlja sveto. Predpostavlja se za institucionaliziran sistem simbolov, verovanj, vrednot in praks, ki se osredotočajo na vprašanje osnovnega smotra.

Večina sociologov (v Coakley, 1998) se strinja, da religija predstavlja moč, saj je temelj za različne druge sisteme v družbi problemov in vprašanj. Ti sistemi vplivajo na razmišljanje ljudi o svetu, socialnem življenju, odnosih v družbi in celo o športu. Kljub več različnim definicijam se strinjajo tudi, da je religija skupni niz prepričanja/verjetja in ritualov, osredotočenih na človeški obstoj: rojstvo, življenje, trpljenje, bolezen, tragedija, nepravilnost in smrt. Versko prepričanje in rituali sestavljajo pomen kulturne prakse, kjer ljudje verjamejo, da so povezani s svetim in nadnaravno sfero.

Za natančnejše definicije religij bi se morali poglobiti, ob tem pa vseeno lahko zapišemo glavne pojavnostne razsežnosti religij, ki veliko bolj opredeljujejo religijo. V nadaljevanju bomo na kratko povzeli bistvene.

Praktična ritualna pojavnostna razsežnost. Smrke (2000) pravi, da religije vsebujejo različne praktične razsežnosti. Med najpogostejšimi in pomembnejšimi so obredi ali rituali. Poznamo verske in neverske/sekularne rituale, ki predstavljajo družbene vezi, v katerih udeleženci izvajajo vnaprej dogovorjene vloge. Obredi ponavadi potekajo v določenem času ali intervalih, v katerih so določene vsebine. Ritual ali obred ima določen scenarij, po katerem se začne in konča.

Izkustvena, doživljajska, emocionalna pojavnostna razsežnost. Smart (v Smrke, 2000) označi izkustva in čustva kot hrano, od katere živijo druge religijske razsežnosti. Gre za občutke in čutenje vernikov, ki jih doživljajo v religijskih praksah, v obredih in zunaj njih. To so: religijski strah, religiozna ljubezen, religiozno veselje, religiozna vznichenost, religiozno strahospoštovanje, občutek majhnosti, grešnosti (Smrke, 2000).

Narativna, mitska pojavnostna razsežnost. Smrke (2000) piše, da najdemo v vseh religijah neko pripovedovanje. Več kot je pripovedovanja, večja je narativna, mitska razsežnost. Pripovedovanje vključuje mite, zgodbe in trditve, ki jih ne moremo dokazati oz. lahko prej dokažemo njihov neobstoj.

Etična, legalistična pojavnostna razsežnost. Smrke (2000) piše, da religije vsebujejo nauk oz. etiko, kaj se lahko dela in obratno. Določila narekujejo, katera ravnanja in obnašanja so moralno dobra (pravilna) in katera slaba (nepravilna). *»Večina religij vsebuje neko etiko – nauk in določila o moralno pravih (moralnih, dobrih) in nepravih (nemoralnih, slabih) ravnanjih. Etika je lahko bolj ali manj elaborirana. K stopnji elaboracije precej prispeva pisava. Religije predpismenih kultur imajo običajno – ne pa nujno – manj elaborirane etike (kar seveda ne pomeni, da so manj »etične«)* (Smrke, 2000, str. 59). Smrke (2000) govori o razlikah med religijami, pri čemer opozarja, da je nekaj lahko moralno etično v neki religiji, v drugi religiji pa je lahko ista stvar interpretirana v drugačni ali celo nasprotni podobi.

Doktrinarna, filozofska pojavnostna razsežnost. Smrke (2000) to razsežnost poimenuje tudi intelektualna, pri njej pa gre za raziskovanje na intelektualni in filozofski ravni nauka in verovanj. Mnogim religijam že njihovo ime predstavlja nauk oz. doktrino. V svetu obstajajo religije, ki so bolj doktrinarne, nekatere so manj. Pomembno pa je vprašanje pravega nauka (ortodoksije). Le-ta se ponekod šteje za pravega, njegove variante pa za neprave, imenovane hereze.

Socialna in institucionalna pojavnostna razsežnost. Smrke (2000) piše, da se religije vedno ustanovijo oz. »utelesijo« v strukturirani skupini ljudi, ki se čuti in prepozna kot posebna skupnost. V krščanstvu predstavlja versko skupnost cerkev, v islamu umma, v budizmu sangha. Smrke (2000) poudarja, da je s sociološkega vidika ta dimenzija še posebej pomembna – pomembni so zlasti odnosi v verski skupnosti (globalna družba), verska skupnost (država) in odnosi med različnimi strukturnimi deli verske skupnosti.

Materialna pojavnostna razsežnost. Smrke (2000) pravi, da v to razsežnost uvrščamo mesta in objekte, kjer se izvajajo obredi. Ti so lahko naravni ali umetni, pomembno je le to, da vernikom omogočajo versko doživljanje in čutenje. Včasih se srečujemo z megalomanijo objektov, kjer naj bi velikost objekta dokazovala veličino nauka in resnice, ki ju objekt simbolizira. Na drugi strani pa najdemo razne novodobne »neopoganske« skupine, ki se zadovoljijo že z mogočnim drevesom, travnikom ali vzpetino. V to razsežnost uvrščamo tudi različne pripomočke in posebna oblačila, ki imajo materialno simboliko.

Posledična razsežnost. Smrke (2000) piše, da gre tukaj za posledice religijskih praks, izkušenj, etike, verovanj in znanja v vsakodnevnem življenju, ki se kaže na različnih stopnjah odnosov v družbi.

Univerzalnost religije

Ban (2008) piše, da različni avtorji vidijo religijo univerzalno, človeka pa poskušajo definirati kot (po naravi) religiozno bitje. Gre za potrebo po iskanju smisla, s katerim bi se človek ubranil pred ničnostjo zunanjega sveta. Pravi, da religija in cerkev nista identični inštituciji, zato upad religioznosti ne moremo primerjati s sekularizacijo. Kljub temu da je sekularizacija res zmanjšala število vernikov v tradicionalnih cerkvah, pa Ban ugotavlja, da potreba po

osmišljanju človeškega življenja še vedno tli v vsakem posamezniku. Sekularizacija ni privedla k padcu religioznosti, ampak je povedla k novim oblikam religioznosti. Pomen religije v sodobnem svetu ostaja enak, spremenil se je le njen položaj v družbenem in kulturnem življenju.

Luckmann (v Ban, 2008) meni, da religija ni nujno nekaj substancialnega, ampak tisto kar opravlja religijsko funkcijo. To je osmišljanje in transcendenca človekovega vsakdanjega življenja. Lahko je vezana na versko institucijo, ni pa nujno. Religijske funkcije lahko najdemo na najrazličnejših področjih družbenega življenja, kjer so lahko jasne in prepoznavne, lahko pa delujejo povsem nevidno. Pojavljajo se na vseh družbenih področjih, kjer je oblikovan sveti kozmos – sistem poslednjih elementov, ki predstavljajo človeku in njegovemu življenju končni smisel.

Svetovne religije in tipi sodobnejših religij

Smrke (2000) pravi, da se je v zgodovini človeštva izoblikovalo veliko religij. Sem spadajo: krščanstvo, islam, hinduizem, budizem, daoizem, konfucianizem, šintoizem, sikhizem, zoroastrizem, judaizem, katolicizem, protestantizem in nova religijska gibanja (NRG) – new age.

Črnič (2003) se ukvarja z vprašanji definiranja novih religijskih gibanj. Meni, da se danes družboslovci ukvarjajo predvsem s tem, kako nova morajo biti gibanja, da sodijo med NRG. Misli predvsem na mlajša gibanja, nastala v drugi polovici 20. stoletja. Glede na kritike termina NRG so družboslovci (v Črnič, 2003) zapisali, da med NRG uvrščamo skupine, ki so se pojavile po 2. svetovni vojni. Religijsko bistvo teh oblik gibanja je, da nudijo svetovni nazor filozofskih razsežnosti. Nudijo tudi način za doseg višjih ciljev, kot so samospoznanje, duhovno razsvetljenje, znanja zunaj univerzuma ipd. V NRG se združujejo skupine ljudi, ki skupaj iščejo odgovore na izvorna vprašanja človeškega življenja in obstoja. Ta gibanja dajejo svojim članom dokončne odgovore na življenjska vprašanja/smisle.

New Age

Ban (2008) piše, da lahko pojem New Age prevedemo kot novo dobo, ki povezuje religijska oz. duhovna gibanja, ki so se pojavila v šestdesetih letih 20. stoletja. New age se je sprva pojavil v Severni Ameriki, nato pa se je razširil tudi na področje Evrope in drugje po svetu. Zaradi globalizacije se je hitro širil ter tako ideje in prakse ponesel v Rusijo, Indijo, Zahodno Afriko, Brazilijo in na Japonsko. Njegove duhovnosti ne moremo enačiti s klasičnimi religijami, saj ne moremo govoriti o organiziranem gibanju, v katerem je moč prešteti njegove pripadnike. Tudi njihovih duhovnih doktrin ne moremo točno določiti. Razumemo ga lahko kot nekakšno sovpadanje versko obarvanih pogledov, teorij in vedenja (obnašanja), ki so jih ti ljudje sprejeli v svoj vsakdan kot nov, poseben način življenja. Avtorica še navaja, da ne obstaja prava definicija oz. razlaga, ki bi potrjevala izvor te dobe in odgovorila, kaj pravzaprav je. Za vsakogar naj bi pomenila nekaj svojevrstnega, posebnega, česar ne moremo kar splošno poenotiti in enačiti med seboj.

Civilna religija

Sančanin (2010) piše, da Jean-Jacques Rousseau v 18. stoletju pojem civilne religije loči od religije človeka in duhovniške religije. Sančanin (2010) nadaljuje, da Rousseau izpostavlja problem notranje cepitve države na politični in teološki sistem. Poimenuje jo državljanska religija, kjer je človek kot družbeno politično bitje na eni, na drugi strani pa duhovno, verujoče bitje, razpeto med dvema oblastema. Združuje zakone in bogove, državne bogove, dogme in obrede. Sančanin, (2010) interpretira Rousseaujevo civilno religijo: *»transformacija »prave, cerkvene« religije v civilne oblike religij, verovanje in čaščenje totranskih predmetov in/ali vrednot, ki sovpadajo s človekovo lastnostjo, potreba po družbenem in interaktivnem življenju«* (Sančanin, 2010, str. 17).

Sančanin (2010) piše, da se Bellah s tem problemom dvojnosti ne ukvarja več, saj je v 21. stoletju civilna religija v ZDA že utečena praksa življenja. Civilna religija je ločena od cerkvene in ima svoje dogme, zakone, vernike, prakso. Ukvarja pa se s funkcijo, konstantnostjo in konsistentnostjo ameriške civilne religije, njenimi verniki, pričujočimi spomeniki ter rituali civilne religije. Sančanin (2010) je mnenja, da Bellah ne navaja več vzrokov, ki potrjujejo, ali nasprotujejo bitu navedene religije. Tokrat se ukvarja z njenim pojavom v svetu, kakšen je njen namen in vzgoja ter kako pripomore k trenutni religiji, za katero meni, da jo bo nasledila nekakšna širša religija, ki se bo uveljavila v svetovnem merilu.

Islam

Smrke (2000) piše, da danes živi več kot 800 milijonov muslimanov – pripadnikov islama. Gre za najmlajšo veliko svetovno religijo. *»Izraz musliman izvira iz turško-perzijske besede muslim, kar pomeni predan bogu, islam (arab.) pa tudi pomeni podrejenost, vdanost bogu – Alahu. Islam je namreč strogo monoteistična religija. Nastane na istem geografskem območju kot starejša judaizem in krščanstvo«* (Smrke, 2000, str. 262).

Smrke (2000) piše, da je tako kot v večini drugih religij tudi v islamu vera povezana z delovanjem neke zgodovinske osebe. V tem primeru je to Mohamed, sin trgovca, ki je bil rojen v Meki. Vse, kar je bilo Mohamedu razodeto od Alaha preko nadangela Gabrijela, je zapisano v sveti knjigi Koran, ki vsebuje 114 sur oz. poglavij.

Krščanstvo

Po Smrketu (2000) je največja religija današnjega sveta krščanstvo, ki ima 2000-letno zgodovino. Šteje približno več kot milijardo in pol vernikov, kar predstavlja okoli 30 % svetovnega prebivalstva. Število kristjanov je odvisno od kriterija ocenjevanja. Smrke (2000) navaja pet možnosti: (1) empirično merjenje samoopredeljevanja ljudi glede verskega prepričanja, (2) empirično merjenje samoopredeljevanja ljudi glede verske pripadnosti, (3) merjenje samoopredeljevanja ljudi glede verovanja v temeljne doktrinarne postavke, (4) merjenje redne verske prakse, (5) iniciiranost – obredna uvedenost v skupnost, ki se ji v krščanstvu pravi krst. *»Med religijami prevladuje v Evropi, obeh oziroma vseh treh Amerikah, v nekaterih delih Afrike, v Avstraliji, na Novi Zelandiji. Krščanstvo je navzoče tudi v drugih okoljih, vendar se mu v velikih delih sveta kljub stoletnim proselitističnim naprezanjem ne uspe opazneje uveljaviti«* (Smrke, 2000, str. 194). Smrke (2000) piše, da je sedanja

sekularizacija Evrope v zadnjih stoletjih prenesla demografsko težišče krščanstva iz Evrope v Ameriko.

Smrke (2000) piše, da se je leta 1994 lahko govorilo že o 22 000 različnih krščanskih cerkva, sektah, verskih organizacijah. Danes je krščanstvo razdeljeno na številne organizacijsko ločene dele, bistvo vseh pa je dajanje posebnega pomena Svetemu pismu oz. Bibliji, primarni krščanski knjigi, ter Jezusu kot Kristusu (Mesiji), ki je s svojo smrtjo na križu rešil človeštvo. Po Smrketu (2000) v Sloveniji večina verskih skupnosti pripada krščanstvu. Daleč največja je rimskokatoliška cerkev (RKC), v katero je krščenih več kot 70 % Slovenk in Slovencev.

1.2 Šport in religiozna dimenzija življenja

Kultno-religiozni izvori športa

»V prvem trenutku se nam morda zdi, da šport in religija nimata skoraj nič skupnega. Nekoliko poglobljen pogled pa nas kaj kmalu pripelje do spoznanja, da sta tako danes kot v preteklosti med seboj tesno povezana in prepletena. Na podlagi študija tako imenovanih prakultur ugotavljamo, da je »v začetkih« vse življenje prepleteno in prežeto z religioznostjo. To ne velja le za vzhodne kulturne prostore, za katere še danes ugotavljamo, da je religioznost močno zakoreninjena v načinu življenja, delovanja in izražanja človeka, marveč tudi za kulture in njene tradicije, ki so oblikovale »zahodno« civilizacijo« (Gerjolj, 2003, str. 51).

»Nenazadnje nam že fenomenološki vpogled v kulturo pove, da je kult sestavni in bistveni del vsake kulture oz. da brez kulta ni kulture. Kultura je torej bitno povezana s kultom, preko tega pa tudi z religioznostjo. Šport, vzgojo in kulturo v zahodni civilizaciji pogosto interpretiramo kot sicer tri različna, a med seboj povezana in prepletena življenjska področja. Zdi se, da ima na medsebojno bližino in prepletanja omenjenih področij največji vpliv grška antična miselnost, ki je šport, vzgojo in kulturo razumela kot eno samo, pravzaprav izrazito kulturno oz. kar kultno področje« (Gerjolj, 2003, str. 51).

Po Gerjolju (2003) je starogrška tradicija na nastanek in razvoj športa močno vplivala, saj naj bi svojo temeljno držo človeka razumela kot božji dar življenju. To lahko razumemo, ali kot da je vsako človeško delo namenjeno bogovom ali pa da si z delom pridobi njihovo naklonjenost. Že v Homerjevih delih lahko zasledimo, da na tekmovanjih ne sodelujejo samo ljudje, ampak tudi bogovi. Kljub temu, da je med temeljne panoge takrat spadalo metanje diska, različna tekmovanja s področja gimnastike in športi povezani s konji, so bila pomembna tudi moška lepota tekmovanja. *»Telesna moč in lepota sta predstavljala sredstvo, s katerim je človek izražal lepoto svoje duše in si pridobil naklonjenost bogov in boginj« (Gerjolj, 2003, str. 51).*

Pisk (2006) piše, da se je že v antični Grčiji uporabljala molitev k bogovom za božjo pomoč športniku, da bi dosegel uspeh v tekmovanju. Govorimo lahko, da je bilo to tekmovanje bolj med bogovi kakor med športniki. Naklonjenost ali sovraštvo bogov sta bili odločujoči prvini zmage ali poraza.

»Vloga športa v antičnem svetu naznanja, da je bila pri Grkih od vsega začetka vzgoja (Paidea) stvar telesa, duha in religije (Diem 1964, 3). Sodobna skovanka »pedagogika« (pais

– deček in gogos – voditi) takratni kontekst dodatno poglobi in dopolni, da sta bila tako šport kot vzgoja v širšem pomenu besede namenjena najprej moškim« (Gerjolj, 2003, str. 51).

Gerjolj (2003) ugotavlja, da je starogrška tradicija veliko prispevala k razvoju športa z religioznim pomenom, vendar tega za stari Rim ne moremo trditi. Njihova filozofija življenja je bila drugačna. Na prvo mesto postavljajo »uporabnost« in ne »lepo« ter s to kvaliteto življenja tudi »božje«. Gojili so bolj športne zvrsti, ki so bile neposredno uporabne (vojaška usposobljenost), torej atletiko in borilne veščine. Imeli so športne dejavnosti, ki so služile razvedrilu in so ustrezale znani človeški potrebi »kruha in igre«. Razvijali so t. i. nevarne in teatralne športe, da so z njimi lahko prirejali znane gladiatorske igre. *»Kljub temu, da pri Rimljanih šport ni nikoli postal tako kulturn oz. »kulturn« kot pri Grkih, si je v prvih stoletjih po Kr. pridobival vse širšo vlogo«* (Diem 1964, 158–159, v Gerjolj, 2003, str. 52).

V starozavezni judovsko-biblični tradiciji je pogled na šport tudi drugačen od grške antike. *»V Svetem pismu ne najdemo tako izrazite kulturne vloge športa kot pri Grkih, neredko pa naletimo na primere, ki izražajo miselno in emocionalno prepletanje med religioznostjo in športom ter izpostavljajo pozitivno interpretacijo športa«* (Gerjolj, 2003, str. 52). Religioznost prepleta vsa življenjska področja, a vendar »bogočastno« vlogo športa težje prepoznamo kot pri Grkih. Sveto pismo pogosto primerja razodevanje Božje energije v življenju z močjo, ki jo izžarevajo športniki, zlasti atleti. Judovski šport v najširšem pomenu se razlikuje od antičnega športa (Gerjolj, 2003). *»Podobno kot pri Rimljanih tudi pri Judih grška filozofija športa prav zaradi njegove religiozne dimenzije ogroža njihovo športno, kulturno in religiozno življenje. To pomeni, da je šport v svojih izvorih in koreninah veliko močnejši, če služi bogovom in ne le človeku oz. vojskovanju, razvedrilu in samemu sebi«* (Gerjolj, 2003, str. 53).

Olimpijske igre ter gibanje

Olimpijske igre (OI), zlasti antične, so primer najbolj izpopolnjene športne prireditve, kjer se prepletata kult in religioznost. Večina raziskovalcev je prepričana, da imajo svoj začetek v kulturnih dejanjih. Tako antične kot tudi danes moderne so znane po svoji religiozni, kulturni in liturgični dinamiki (Roething 1972, 163, v Gerjolj, 2003).

»Grki so olimpijske igre imenovali »panegrys«, kar bolj spominja na »praznovanje« oz. praznik, kot na igre. S tem izrazom so označevali vse, kar je ta praznik vseboval – od kulturno – religioznih iniciacij do sklepnih religioznih dejanj, ki so prišla na vrsto po končanih tekmovanjih« (Koch 1965, 23; Bicikel 1960, 16, v Gerjolj, 2003, str. 53). *»Prvi in zadnji dan sta bila izrazito religiozno koncipirana. Olympia je veljalo za sveto mesto in udeleženci, ki so se podajali na prizorišče, so se morali najprej z raznimi daritvami očistiti. Po končanih tekmovanjih pa je bil dan religioznega praznovanja in zahvaljevanja bogovom, ki so imeli največ zaslug za zmage, zato jim je pripadalo tudi največ sadov«* (Bicikel 1960, 18, v Gerjolj, 2003, str. 53).

»To pomeni, da so se športniki doživljali kot neke vrste božji služabniki, ki trenirajo svoje telo, da lahko svojim bogovom bolje služijo. Poleg svetega mesta, je bilo za vse države, iz katerih so prihajali tekmovalci obvezno spoštovanje »svetega časa«, kar je pomenilo, da se te države v tem času niso smele vojskovati. Sveti čas ni trajal le med olimpijskim praznikom, marveč se je najprej raztezal na mesec pred praznikom in mesec po prazniku, ko pa so se olimpijske igre internacionalizirale in so morali tekmovalci premagovati večje oddaljenosti, je trajal še dlje« (Diem 1964, 95, v Gerjolj, str. 53).

Gerjolj (2003) pravi, da se je status olimpizma spreminjal, zlasti platonizem in novoplatonizem sta spremenila pogled na človeka. *»Šport in olimpizem v dualizmu med dušo in telesom izgubljata dotedanjo religiozno in kultno razsežnost, s tem pa tudi svojo moč in privlačnost. Športna in olimpijska tekmovanja se sicer prirejajo še naprej, toda z oddaljevanjem od religije ter s tem pogojeno profanizacijo športa ta dejavnost vse bolj postaja tehnika in vse manj kultura. Športniki prenehajo biti služabniki bogov in se spremenijo v medsebojne konkurente in celo sovražnike, hkrati pa postanejo služabniki državnih poglavarjev in njihovi plačanci, kar močno zniža nekdanji cvetoči nivo športnih prireditev«* (Koch 1965, 31, v Gerjolj, 2003, str. 53).

Kljub posvetnosti športa, še vedno ostane religiozen karakter športa in prireditev, zato leta 394 cesar Teodozij za Zahodno rimsko cesarstvo in leta 408 cesar Teodozij II. za Vzhodno rimsko cesarstvo uničita »sveta mesta« in prepovesta OI. Razlog za propad – zlasti olimpijskega gibanja – je v religiozni razsežnosti (Diem 1964, 103–104, v Gerjolj, 2003).

Pierre de Coubertin je leta 1886 v Atenah ustanovil moderne olimpijske igre. Vztrajal je, da moderni olimpizem gradi svoje delovanje na religiozni razsežnosti antičnih olimpijskih iger (Lenk, 1964, 18, v Gerjolj, 2003).

Pisk (2010) piše, da si je Baron Coubertin mednarodne športne igre zastavil kot religijo športnikov (religio athletae). Zavedal se je moči, ki jo nosi religija v sebi, zato je bil prepričan, da lahko take igre vplivajo na mir, sodelovanje, razumevanje in bratstvo med narodi. Kljub temu da je Coubertin pojem religija razumeval nekoliko širše od običajno sprejetega, je zapisal: *»Zame je šport religija s cerkvami, dogmami, in kultu. Še več, z religioznim čustvovanjem«* (Coubertein 1931, v Lenk 1979, v Pisk 2010, str. 33). Pisk (2010) piše, da Coubertin Olimpizma ni videl kot religijo v formalnem pomenu, temveč kot moralno in duhovno gibanje za doseg človeške izvornosti. Čeprav so olimpijske vrednote sekularne: svoboda, poštenost, prijateljstvo in mir, so močno podprte z religiozno močjo.

»Sodobni šport se je sicer z leti tako profaniziral kot profesionaliziral, čemur se tudi olimpijsko gibanje ni moglo upreti. Ostaja pa dejstvo, da so uspešne športne prireditve, ki uspejo nagovoriti in pritegniti množice ljudi, v glavnem obdržale religiozni, zlasti kultno – liturgični karakter. Zlasti začetni in sklepni obredi upoštevajo tradicijo, ki sega vse do prvotnih obredov, kultov in bogov kulture« (Gerjolj, 2003, str. 54).

»O razlogih, zakaj so prav olimpijske igre tako pomembna športna prireditve, da veliko športnikov živi in dela zanje, so mnenja deljena. Svojevrsten čar pa jim prav gotovo daje tudi njihova religiozno-liturgična razsežnost, ki se močno ujema tudi z dinamiko krščanske, zlasti katoliške liturgije« (Gerjolj, 2003, str. 58). Gerjolj (2003) predstavi željo človeka po obredih, ceremonialih, ritualih. Na vsaki športni prireditvi lahko zasledimo različne rituale, ki velikokrat spominjajo prav na religiozne rituale. Avtor navaja predvsem velike športne prireditve, ki vsebujejo religiozne elemente. Religiozne dimenzije, kot prvi Pisk, ne moremo zapreti le v zakristijo, temveč jo najdemo tudi v športu. Cerkev je do takih ritualnih dejanjih močno zadržana in svari, da stanje na stadionih ni »alfa in omega« človekovega življenja. Tako gledalcem kot športnikom daje v vednost, da v športu obstaja presežno bitje, hkrati pa nas tudi opozarja, naj se ne ujamemo v past oblikovanja »zlatih telet«.

Religiozno življenje športnikov

Gerjolj (2003) pravi, da mora biti profesionalni športnik, ki želi biti uspešen in dosegati vrhunske rezultate, v športu celosten. Svojemu športu mora posvetiti ogromno časa in včasih biti tudi fanatično privržen. Vrhunski tekmovalec ne pozna polovičarstva.

Gerjolj (2003) zapiše, da se danes na pot profesionalnega športa vpeljejo že otroci, mladostniki. Zanje je zelo pomembno, da jih na tej poti spremljajo senzibilni in po možnosti empatično navdahnjeni vzgojitelji. V mnogih državah obstajajo tudi t. i. »športni kaplani«, ki z duhovnim in religioznim pristopom vodijo verne športnike na OI in drugih velikih tekmovanjih. Kar zadeva Cerkev in vanjo vključene športnike, smo v Sloveniji glede verske vzgoje športnikov še vedno na začetku vzgojnega procesa. Orth in Hanisch (1998, v Gerjolj, 2003) pišeta, da obstajajo dobre metode treniranja »kot verniki«, pri katerih verujoči športniki svoj religiozni impulz vgrajujejo in upoštevajo. Nekateri športniki čutijo pred tekmami posebno potrebo, da zmolijo kratko molitev na igrišču ali v kapeli, drugi se pred tekmo prekrižajo ali pokleknejo. Svoje religioznosti športniki v krščanski tradiciji ne izkoriščajo kot obvezno pomoč Boga, temveč se v molitvi krepi njihova športna osebnost.

»Tudi sklenjene roke, poklek in poljub so univerzalne geste, čeprav skrivajo tudi religiozen pomen. Zdrava religioznost ni fanatizem, kjer bi človek želel lastni trud nadomestiti z naklonjenostjo Boga ali bogov, ni pa tudi kak »privesek« življenju in delu, ki ga bo človek uporabil le takrat, ko ga potrebuje. V športu je zdrava religioznost veliko bolj »filozofija« življenja, kjer človek vključi v svoja prizadevanja tudi tiste dimenzije in moči, ki niso odvisne le od njega. Religiozna komunikacija posameznika senzibilno vključi v občestvo, kjer dobi občutek »skupaj bomo zmogli«« (Gerjolj 2008, 239, v Macura, Topič in Mekinda, 2010, str. 51).

Nevarnost religioznosti v športu

Gerjolj (v Macura, Topič in Mekinda, 2010) pravi, da religioznost v športu lahko predstavlja nevarnost. Škoduje takrat, ko se zlorablja in izkorišča za nacionalistični ali klubski fanatizem. *»Religioznost je področje, ki po svoji logiki presega razumnost in vsebuje velik emocionalni naboj, kar opažamo tako pri nacionalnih kot pri klubskih konfliktih, ki so neredko podkrepjeni s pripadnostjo različnim religijam ali konfesijam. Pri razreševanju tovrstnih napetosti ni dovolj sklicevanje na razumnost, marveč je potreben temeljit študij religij in religioznosti (Prebish 1993, 8), ki nas popelje v »logiko« religijskega in religioznega čutenja in delovanja ter v razumevanje nevarnosti zlorabljanja religioznosti v oblikah nasilja in agresivnosti« (Macura, Topič in Mekinda, 2010, str. 51).*

»Zanimivo in hkrati razumljivo je, da bolj pogosto prihaja do napetosti med pripadniki sorodnih in med seboj bližnjih konfesij kot med bolj oddaljenimi religijami. Seveda velja pripomniti, da so bile napetosti redno podprte najprej preko politike, ki je svoje cilje skušala doseči na podlagi dodatnih religijskih motivacijskih vzvodov« (Macura, Topič in Mekinda, 2010, str. 51, 52).

Musek (2005, v Gerjolj in Pisk, 2010) pravi, da javnost večkrat poskuša dokazati negativno posledico religioznosti v življenju, vendar pa preverljive raziskave dokazujejo, da vernost in religioznost pozitivno delujeta na psihično stabilnost in zadovoljstvo z življenjem.

Desekularizacija sveta

Kljub trditvam, da smo od razsvetljenstva naprej, zlasti pa v 20. stoletju, priča sekularizaciji sveta kot posledici modernizacije, je domneva zgrešena (Luckman, 1998; Berger, 2009, v Pisk, 2010).

Berg (2009, v Pisk, 2010) zapiše, da je današnji svet z izjemo dela Evrope, zahodno od meje t. i. železne zaves, in mednarodne subkulture ljudi z višjimi izobrazbami predvsem s področja humanistike in družboslovja še vedno zelo ali celo še bolj religiozen. Po Bergerjevem prepričanju je danes bolje govoriti o desekularizaciji sveta. Luckmann (1998, v Pisk, 2010) opozarja na izvorni problem sekularizacije pri poistovetenju cerkve in religije. Tu naletimo na veliko zoženje, kaj religija sploh je. Treba je ločiti cerkveno religijo in tisto, ki je zunaj cerkva. Kljub temu, da je bila tradicionalna cerkvena religija izrinjena na stranski tir sodobne družbe, se lahko pojavi vprašanje, ali je to njeno mesto zavzelo neko novo gibanje, ki bi lahko bilo imenovano religija (Pisk, 2010). Pisk (2010) pravi, da lahko na to mesto kandidira tudi šport, saj ima številne značilnosti in lastnosti, ki jih sicer primarno najdemo pri religijah.

Pisk (2010) piše, da človek v življenju ne samo živi in dela, kot da je vse samoumevno, temveč se tudi sprašuje o smislu tega sveta, kdo je, kaj je, kakšen je njegov smisel. Ta religiozni impulz o preseganju zemeljskega sveta predstavlja stalno lastnost človeštva. Berg (2009, v Pisk 2010) je celo zapisal, da bi bila potrebna trajna dedna sprememba oz. mutacija človeške vrste, da bi se človek prenehal spraševati o smislu tega sveta.

Pisk (2010) pravi, da nam religije ponujajo vzorce, sisteme, strukture osmišljanja, ki nas vodijo v svet, različen od našega vsakdana. Danes je v moderni družbi osebna identiteta v temelju zasebna stvar. Zato najdemo povezavo, da si posameznik modele lahko izbira iz široke palete ponudb. Zaradi nezavezanosti si ti modeli predstavljajo konkurenčnost na svetovnem trgu. Pisk se sprašuje, ali lahko mednje uvrstimo tudi šport – ali lahko šport štejemo kot religijo.

1.3 Šport kot oblika religije

Coakley (1998) pravi, da so razprave o športu kot religiji velikokrat nejasne, ker ljudje vidijo povezavo na različne načine. Nekateri (v Coakley, 1998) trdijo, da je šport pravzaprav nova oblika religije, ali vsaj »kvazireligija«. Poimenovali bi jo lahko nevidna religija. Drugi trdijo, da je esencialna oz. bistvena razlika med definicijo športa in religije. Ostali pa so mnenja, da sta šport in religija enostavno dve različni obliki kulturnih praks, ki se občasno ujemata.

Teolog Michael Novak (1976, v Coakley, 1998) trdi, da je šport oblika »naravne« religije, ker tako šport kot religija predstavljata »impulz svobode, spoštovanje obrednih ceremonij, imata simboličen pomen ter hrepenita po popolnosti na telesu, umu in duši.

Poleg sociologa Edwardsa (1973), ki je opisal šport kot »sekularno, kvazireligijsko institucijo«, je James Mathisen (1992), prav tako sociolog, opisal šport kot obliko »folk religion« (imenovano tudi religija splošnega prepričanja). Gre za združevanje vrednot, verjetja, mitov in kultnega upoštevanja znotraj družbene oblike, ki ima kontinuiteto. Prav ta religija je postala del družbe v ZDA (Coakley, 1998).

1.3.1 Skupni elementi

Leonard (1998) večino institucionaliziranih religij deli na naslednje elemente: verjetje (vera), hierarhija, simboli, rituali, sprava in magičnost.

Ostali avtorji (po Coakley, 1998) pa dodajajo še elemente: pravila, posebni dnevi oz. čas, prostori in kraji, heroji in legende, emocionalna predanost, asketizem, osmišljanje življenja in nesmrtnost. Predstavili bomo, kako in koliko se ti elementi med športom in religijami prekrivajo.

- Vera: religiozno verjetje se manifestira skozi svete knjige, svete spise in skozi faksimile. Kristjani verjamejo v Sveto pismo, muslimani pa v Koran. Vse religije imajo neko pisno ali ustno izročilo, ki proučuje in ugotavlja svojo vero. Prav tako pa obstaja tudi vera v to, da sodelovanje in tekmovanje v športu prinaša uspešnost na osebnem in družbenem področju ter človeka krepi v fizični in duševni moči. Tako udejstvovanje naj bi posameznika pripravilo na tekmovalnost v življenju. S športnim udejstvovanjem se okrepi tudi religioznost in nacionalizem. Enakost je torej v tem, da imata oba neko prepričanje oz. ideologijo in se dogajata brez trdne gotovosti (Coakley, 1998).
- Hierarhija: Veliko religij ima svojo hierarhijo oblasti. Katoliki imajo papeža, kardinalne, nadškofe, škofe, duhovnike, pr čemer ima vsak svojega nadrejenega. Protestanti imajo starešino, diakona in pastirje. Tako ima tudi šport svojo strukturo. Na vrhu so visoki sveti in vladajoča telesa tipične birokratske strukture (mednarodne zveze, olimpijski komiteji) (Leonard, 1998).

Šport in religija sta tako pod nadzorom strukturiranih organizacij, ki imajo hierarhičen sistem oblasti (Coakley, 1998).

- Simboli: Religije imajo svoje simbole ali ikone, ki so lahko predmetni ali abstraktni ter vsebujejo svoj sveti pomen. Za kristjane križ simbolizira smrt in vstajenje Jezusa. Jezus je s svojo smrtjo na križu odrešil človeštvo. Prav tako pa najdemo tudi v športu predmetne simbole zvestobe. Nekaj takih so: avtogrami, kartice športnikov, predmeti, ki so jih športniki zavrgli (dresi, loparji, žogice) in ostale trofeje (Leonard, 1998).

Struna (2005) piše, da so navijaški simboli sredstvo komunikacije, s katerimi prikažejo svojo pripadnost klubu ali določenemu igralcu in navijaški skupini, kjer se posameznik počuti del skupine in si tako ustvarja svojo lastno podobo. Simboli so lahko zvočne ali vizualne narave. Nekateri od njih so zagotovo: oblačila v barvi kluba, kape, zastave, transparenti, bobni, raglje, petarde, svetleče rakete, grb kluba ali maskota itd.

- Rituali: Ritualni vernikom predstavljajo aktivnosti, ki so zapovedane ali prepovedane. Krščanstvo pozna rituale kot so spoved, obhajilo, molitev rožnega venca ter postni dnevi (prepoved uživanja mesa na določene dneve, zadržek od nečesa, čemur se vernik težko odreče). Guttmann (v Leonard, 1998) pravi, da lahko šport kljub sekularnemu pridihu razumemo kot sekularno religijo. Ritualni se izvajajo pred, med in po tekmi. Svečane otvoritve in zaključne ceremonije. Ob tem gre tudi omeniti nošenje »srečnih oblačil« športnikov in gledalcem – navijačem, ki jim prinašajo srečo na tekmovanjih (Leonard, 1998).

Lalić (1993) navaja tri ravni izvajanja navijaškega rituala:

vizualna ekspresija (oblačila, ki so v barvi kluba, navijaški transparenti, velike in atraktivne navijaške zastave, ostali rekviziti kot so šali, kape, pirotehnika), verbalna ekspresija (petje in navijanje za bodrenje svoje ekipe, navijaški slogani, pozitiven učinek namenjen celi ekipi in igralcem, negativni učinek v obliki nasilja z nasprotnimi navijaškimi skupinami) in druge oblike ekspresije telesnega vedenja (objekti nasilja, predmeti za nasilje, oblike nasilja).

Kovačević (v Protega, 1997) pravi, da so navijaški rituali na dan tekme: zbiranje navijačev na točno določenem mestu, odhod na tekmo, vhod v dvorano – stadion, navijanje pred, med in po tekmi, odhod s tekme, proslavljanje in veselje.

Prav tako lahko tudi v športu najdemo post. V športu je zapovedano vedenje pred tekmo (karantena) (Coakley, 1998).

Oba imata torej rituale pred, med in po glavnem dogodku. Tako kot je na začetku vstop v religijo potreben krst ali posvetitev in pred mašno daritvijo petje hvalnice, je pred začetkom športnega dogodka potrebna nacionalna himna, med polčasom aktivno izmenjevanje mnenj in čustev, med mašo pridiga duhovnika, parade orkestra in procesije zbora, ob zaključku tekme stisk roke in športen pozdrav ob porazu ali zmagi, ob zaključni maši blagoslov duhovnika in podelitev miru v prihajajočem tednu (Coakley, 1998).

Pisk (2010) piše, da je otvoritvena slovesnost skupaj s častno prisego sodelujočih, posebej športnikov in sodnikov, vnaprej skrbno načrtovana. Glavni smisel pa je notranje očiščenje in posvetitev vseh sodelujočih za nadaljnje sodelovanje pri sledečih »religioznih« obredih. Med dogajanjem se poje posebne obredne pesmi, vzklika posebna gesla, ki spodbujena v pravih trenutkih, pripomorejo doseči vrhunec. To lahko človeka potegne globoko v samo dogajanje in predanosti, kar lahko vodi v fanatizem.

- Sprava: Tesno povezan z ritualom je pojem sprave. Cerkev daje pozornost udeleževanja različnih verskih ritualov oz. obredov, kjer s pomočjo nadnaravne (svete) moči vernik doživlja spravo z bogom. Med priporočljive udejstvovanja obredov spadajo: molitev, krst, spoved, pričevanje, desetina, obhajilo. Prav tako tudi v športu športni »apostoli« organizirajo pravo »romanje«, kjer na različnih športnih prostorih (stadioni, arene, športni muzeji) najdejo spravo, zadoščenje s svojim idolom (Leonard, 1998).
- Magičnost: Velikokrat je meja med magijo in rituali nejasna, saj pri magiji posameznik uporablja pomoč nadnaravnih moči, da doseže pomiritev. Z magijo poskušajo vplivati na višje sile, zato avtor uvršča magijo kot prisoten element v religiji. Religija se sprašuje po življenjskih vprašanjih (od kod prihajamo, kam gremo, kako naj tukaj živimo), magija pa se nanaša na tukaj in zdaj (Leonard, 1998).

Pisk (2010) piše, da nam svet športa ponuja različna verovanja, rituale, občutke »prehajanja« v drugi (lepši) svet prav po zaslugi ostalih ljudi, ki načrtno in zavestno to soustvarjajo. Obenem tu ne smemo spregledati vloge, ki jo lahko odigra sreča oz. usoda, čeprav se lahko tako navijači kot igralci poslužujejo magije za naklonjenost višjih sil.

Pisk (2010) ugotavlja, da šport v tem kontekstu spada v magijo, ker magija deluje in se konča na tem svetu, pri religijah pa govori o prehajanju iz našega življenja v onstranstvo, v višje oblike življenja.

V športu lahko zasledimo veliko primerov magičnih ritualov. Tako npr., ko nogometaš strelja na gol, poleg znanstvenih tehnik udarca uporablja svoje srečne uroke. Uroke uporablja zato, ker so mu v prejšnjih poskusih prinašali srečo (Leonard, 1998).

Nekaj primerov magije oz. vraževerja. Kadar rokometaš Uroš Zorman zmaga, nosi vedno isto majico, spodnjice in nogavice, ob prvem porazu pa vse zamenja. Atletinja Marija Šestak na tekmovanjih vedno skače v istih nogavicah. Alpska smučarka Tina Maze na tekmah nosi svoje najljubše spodnje perilo. Košarkar Goran Dragić si najprej zaveže levi športni copat, nato še desnega. Srečko Katanec si kot aktivni nogometaš ni nikoli strigel nohtov ali bril brade na dan tekme, ker naj bi mu to prinašalo nesrečo. Kot nogometni selektor je v svoj ritual dodal še obvezen odhod v savno na dan tekme. Enkrat je na ta ritual pozabil in na tekmi proti Gruziji bil izključen. Dirkač formule 1 Michael Schumacher je v dirkalnik vedno vstopal z leve strani, njegov tekmelec Jacques Villeneuve pa ni na dirkališče nikoli šel brez zobne ščetke (Vrabec, 2013).

Estetik in filozof športa Lev Kreft (v Vrabec, 2013) pravi: *»Vraževerje vam zagotavlja, da nekaj deluje. Ko opravljaš magijski ritual, ali nosiš isti del oblačila ali uporabljaš določen simbol, ti to prinaša tisti dodaten delček k uspehu, saj se kljub popolnoma znanstvenemu pristopu k športu ne da vsega natrenirati. Ko si enkrat v dejanskih okoliščinah tekme, je zraven vedno še nekaj nepredvidljivega in to nepredvidljivo se da za silo obvladati z vraževernostjo.«*

- Pravila: Tako religija kot šport vsebujeta pravila. V krščanski religiji je npr. deset božjih zapovedi, po katerih naj človek živi, ter nauki, kjer vera uči, da živi in delaj tako, kakor si želiš, da bi tudi drugi enako vračali tebi (Leonard, 1998).

Prav tako kot imajo različne religije svoje svete knjige (Sveto pismo, Koran itd.), ki vernika učijo moralnega življenja, ima tudi šport svoje priročnike, kjer so zapisana pravila določenih disciplin (Coakley, 1998).

V športu, ko igralec prekrši pravilo, sledi kazen. V religiji lahko vernik prav tako prekrši pravila, ki so zapisana ali nezapisana. Govorimo o grehu, pri katerem mora grešnik opraviti pokoro (Leonard, 1998).

Pisk (2010) je zapisal, da na športnih prostorih, ki jih imenuje »mali svetovi«, veljajo napisana in nenapisana pravila. To je pogoj, da neki objekt ali prostor lahko izvede svojo religiozno vlogo. Kot imajo religije različna pravila, ima tudi v športu vsaka posamezna panoga svoja pravila, po katerih se športna igra odvija. Tako ob vse pogostejših grobih prekrških večkrat slišimo, da temu ne moremo več reči šport.

- Posebni dnevi oz. čas: Tako šport kot religija imata posebne dneve, dogodke, ko se daje večja pozornost njihovi določeni načrtnosti. Oba poznata »sveti čas«, ki predstavlja dan počitka. Za kristjane je to nedelja oz. Gospodov dan, pri muslimanih je to petek, pri športnikih pa je to dan pred tekmo ali tekmovanjem (Coakley, 1998).

Pisk (2010) piše, da imata religija in šport svoj sveti čas. Pravi, da je za vernika bogoslužje v cerkvi na dan nedelje zelo poseben čas v tednu. Temu dnevu pripisuje večjo veljavo kot navadnim dnevom v tednu. Športni sveti čas pa je razdeljen na cikle med športnimi tekmovanji – to so vsakotedenski, letni in štiriletni ciklusi. Sem spadajo različne vrste tekmovanj, kot so: pokalna tekmovanja, svetovna prvenstva, olimpijske igre itd. Med samim športnim tekmovanjem se v določenih ključnih trenutkih zahteva popolna tišina, zbranost in pozornost tako kot pri mašnih obredih. Sveti čas športa je nepredvidljiv, saj nikoli ne vemo vnaprej določenih razpletov. Dokler igra ni končana, je vse mogoče. Od prisotnih se pričakuje in zahteva predanost svoje pozornosti, časa in koncentracije dogajanju na igrišču. Sveti čas športa pa je pomembno svet, tudi zato, ker se »rojevajo« športni heroji, zmagovalci oz. »(pol)bogovi« (Pisk, 2010).

Oba imata tudi čas odrekanja. Pri religijah so to postni dnevi, pri športu pa dan pred tekmovanjem (Leonard, 1998).

- Prostor in kraji: Oba imata prostore in zgradbe, ki so namenjeni organiziranim shodom za posebne dogodke. V športu so to ponavadi stadioni ali dvorane, ki jih krasijo slike trofejnih športnikov in ekip. Religije in njihovi bogoslužni obredi pa se udeležujejo v cerkvah, svetiščih, templjih, ki jih vsebinsko krasijo kipi svetnikov in/ali okenski vitraži velikih religijskih dogodkov (Coakley, 1998).

Pisk (2010) piše, da religije učijo, da naj bi bil bog navzoč povsod. Najdemo pa posebna mesta, ki jim pravimo romarska središča, kjer naj bi se bog razodel na prav poseben način. Tu naj bi bil bog še posebno blizu. Podobnost lahko vidimo tudi v športu. Šport oz. njegova aktivnost se lahko izvaja skoraj povsod, a nekatera mesta oz. objekti, na katerih se igra izvaja, so še posebno izbrani. To so stadioni, dvorane, igrišča, poligoni, smučišča itn., kjer se lahko športniki živo spominjajo svojih uspehov. Velikokrat so to prizorišča, kjer športniki doživijo »razodetje« svojih zmognosti in se tako zapišejo »v zvezde«. Tako se uspehi športnikov na velikih športnih tekmovanjih velikokrat oblikujejo v različne mite in zgodbe svetih športnih objektov, iz česar se morda napaja tudi prihodnost športa.

Leonard (1998) piše, da so nekatera športna prizorišča znana kot Meka ali svetišče. Omenja pa tudi, da se športnike pogosto proglašajo za svete.

- Heroji in legende: Tako šport kot religija imata »heroje« in legende; športni heroji postajajo v »dvoranah slave«. Njihove zgodbe oblikujejo in objavljajo športni novinarji in navijači. Religijske heroje povzdignejo v svetnike verniki in verski pisci. Njihove zgodbe učijo verski učitelji, duhovniki, pisatelji. Z obojimi se ljudje identificirajo ter jih slavijo in častijo (Coakley, 1998).

Pisk (2010) piše, da športni heroji nastajajo v svetem času tekmovanj. To so torej velika prvenstva. Njihovi uspehi navijače oz. gledalce tako presunejo, da se identificirajo z njimi. Tako ob zmagi postane življenje lepše in pozabijo na trenutne težave, ob porazu pa je njihovo življenje »zagrenjeno«.

Podobno je leta 1968 zapisal G. Magnane (v Petrović in Doupona, 1996), in sicer da spremljamo povzdigovanje športnikov v bogove oz. jim pripisujemo lastnosti bogov. Temu pojavu ali problemu se je mogoče A. Trstenjak (v Petrović in Doupona, 1996) s

psihološkega vidika še najbolj približal, saj pravi, da šport in njegova obrednost, katere simbolika prepleta in ustvarja svet religioznosti, izkazuje čast športnim junakom. Tako želi šport z obvladovanjem oz. z ujetim kultom svojih športnih herojev uresničiti in ustvarjati človeka samega. Ta proces uresničevanja ali ustvarjanja samega sebe postaja že kar moto sodobnega človeka.

Danes je šport zelo prilagodljiv in vpliven na sodobno miselnost. *»Danes boš častil in slavil enega športnika, jutri pa si boš izbral drugega. V krščanstvu pa imamo isto »športno zvezdo« že 2000 let«* (Pisk, 2007).

- Emocionalna predanost: Pisk (2010) pravi, da imata šport in religija zelo močno skupinsko vez med vsemi navzočimi na različnih nivojih. Oba imata izredno moč za oživitev skupnosti. Potreba po ugodju, varnosti in pripadnosti določeni skupini ljudi vzbudi ogromno čustev in volje. Oba potegneta človeka vase, v isto razmišljajočo skupino ljudi, in ga življenjsko dopolnjujeta. Tako kot pri bogoslužnem obredu verniki združijo srca k bogu, tako jih tudi udeleženci v športnem dogajanju. Na tekme gledalci ne hodijo iz kratkočasnosti, ampak jih rezultat tekme močno zanima. Po koncu tekme gledalce in športnike preplavijo čustva, ki trajajo lahko še ure, dneve ali celo mesece in leta (Pisk, 2010).

Oba lahko vzbudita intenzivno vzburjenje in emocionalno obvezo posameznika in skupine. Oba lahko posameznika pripeljeta do evforije oz. čustvenih viškov, padcev ali celo v fanatizem (Coakley, 1998).

- Asketizem: Oba poudarjata asketizem, samokritičnost, skromnost, razvoj karakterja; v sloganu »no pain, no gain«, kar pomeni brez truda ni uspeha. Slednje spodbujajo tako trenerji kot duhovni učitelji (Coakley, 1998).
- Osmišljanje življenja: Pisk (2010) piše, da se človek v življenju večkrat srečuje z neuspehi, ki postajajo del vsakdanjega življenja in so prisotni tudi v športnem ter religioznem življenju. Poudarja, da tako religija kot šport ob vsakem neuspehu človeku nudita oporo, drugo možnost, možnost novega začetka. Kljub ponavljanju neuspehov vedno spodbujata človeka, da ne obupa. Pisk (2010) navede primer, kjer športniki po tekmi priznajo, da so danes slabo igrali in posledično izgubili, dodajo pa tudi optimistične misli, da je jutri nov dan in nova tekma, kjer bo sreča na njihovi strani. Pisk (2010) še zapiše, da prav ta negotovost, ki je skupna značilnost obeh, zahteva močno vero, upanje in tudi ljubezen. Na absolutno prihodnost nimamo vpliva in se zgodi neodvisno od nas. Taka negotovost in presenečenja dajejo smisel človekovemu življenju. Zato Caputo (2006, v Pisk, 2010) razmišlja o športu kot o sodobni, postmoderni »religiji brez religije«, kjer ni podrejanja rigidnim pravilom, pač pa je usmerjena v noro in predano ljubezen. Šport brez ljubezni, predanosti in upanja pa ni več šport. Vse te dimenzije kažejo na religiozno razsežnost športa.

Oba sta lahko vira bivanjske izkušnje, vključujoč začasne prekinitve meje med sabo in ostalim svetom. Oba ponujata možnost za preseganje samega sebe in izkušnjo evforije, »čustveni vzpon«. Dajeta mu globok pomen v življenju in mu nudita osebno izboljšanje; prek športnikovih priročnikov v športni dimenziji ali svetih knjig, molitev ter odmaknjenosti v religijski sferi (Coakley, 1998).

- Nesmrtnost: Religije učijo o svojih bogovih na svoj način. Tukaj ne govorimo o simbolični nesmrtnosti, kot bomo predstavili nesmrtnost v športu, ampak o dejanski. Ali verjameš v obstoj boga, je stvar vsakega vernika oz. posameznika.

Leonard (1998) piše, da imajo športni uspehi športnikov veliko vlogo v družbenem pomenu. Zavedajo se, da se bo po njihovi smrti še vedno govorilo o njihovih dosežkih in tako o njihovi »nesmrtnosti«. Nekateri ljudje, kot smo že prej omenili, jih povečujejo v polbogove ali celo bogove zaradi njihovih neverjetnih dosežkov v tostranstvu, kjer se podeli več nagrad, priznanj in premij kot v kateremkoli družbenem delovanju.

Zgoraj naštetje in opisane podobnosti nam dajejo smernice, kako sta šport in religija prepletene oz. kako sta si podobna. Novak (1998, str. 18, v Pisk 2010) pravi, da šport ni religija na način, kot so metodizem, prezbiterianizem ali katolicizem. Obstajajo tudi ostale vrste religij: sekularne in civilne. Združene države Amerike imajo svete dokumente, kot so Ustava, Deklaracija neodvisnosti in druge, ki jih vodijo in inspirirajo.

Taylor (1978, v Pisk, 2010) trdi, da številni Američani opravljajo »službo božjo« v cerkvi športa, saj šport marsikomu v sodobnem svetu predstavlja osebno religijo.

Novak (1988, str. 183, v Pisk 2010) strne misel o odnosu Američanov do športa: »*In sports we (should not) trust!*«, (slov. V šport (ne smemo) zaupamo/zaupati.)

Pisk (2010) ugotavlja številne podobnosti med športom in religijo na zunanji ravni, ki jo imenuje liturgična raven. Oba delujeta v ločenem »svetu« znotraj celote sveta.

»Šport je tako po Rožancu resda fizična, a po svojem bistvu obenem tudi metafizična dejavnost. Človek se najpristneje udejanja le z dušo in telesom hkrati, kot celota« (Rožanc, 2009, str. 36).

Michael Novak (v Leonard, 1998), filozof in teolog, povezave med religijo in športom ne razume metaforično, ampak trdi, da je šport v bistvu oblika »naravne« religije, ki sledi naslednjim vzporednicam. Oba sta usmerjena skozi asketizem, kjer je pomen priprave, spoštovanja telesa in duha ter strahospoštovanja. Oba imata ritualne obrede in oba sta socialni instituciji.

Novak (v Coakley, 1998) pravi, da je šport povezan s pobožnostjo zaradi prizadevanja popolnosti telesa, razuma in duha, ki vodi ljudi k njihovem pojmovanju boga.

Tako Edwards (v Coakley, 1998), kot Leonard (1998) športa ne vidita kot »prave« religije. Pojmujeta jo navidezna religija, kjer se zavedata le določenih vzporednic.

Če podamo nekaj konkretnih primerov iz spisov in prakse, najdemo zanimive ugotovitve in mišljenja.

Rožanc (2009) je v enem od svojih esejev pisal o zavrtem, prevertiranem katolicizmu. Pravi, da ni naključje, da so najboljši nogometaši na svetu prav katoliki. Mednje sodijo: Italijani, Brazilci in Argentinci. V Nemčiji so najboljši Bavarci, ki so katoliki med protestanti. Ravno tako po Rožančevu ni naključje, da so zmagovalci v individualnih športih skoraj vedno protestanti. Tu omenja Björna Borga in Ingemarja Stenmarka, češke teniške igralce, ki jih je

oblikovalo husitstvo, angleške dolgoprogaše in ameriške šprinterje, ki spadajo med prezbiterijance.

Rožanc (2009) ugotavlja, da človek ne more živeti brez pomoči sočloveka, prijateljev in partnerja v tem naravnem življenju, prav tako pa jih potrebuje tudi pri rasti duhovnega življenja. Meni, da je človek tisti, ki mu lahko pokaže in ga vodi po vseh poteh, tudi tistih, ki vodijo k Bogu.

Evelyn Ashford (v Leonard, 1998), dobitnica štirih zlatih olimpijskih medalj, je dejala, da brez vere tega uspeha ne bi dosegla. Ljudje so ji skozi njeno kariero neprenehoma govorili, da tega ne more storiti. Njen tek je način, kjer lahko izkaže oz. izrazi svojo vero v boga. Verjame, da ji je bog dal dar, da lahko teče in temu daru se n eizmerno zahvaljuje in vse uspehe posveča oz. vrača Njemu nazaj.

Michael Chang (v Leonard, 1998), najmlajši moški, ki je zmagal na Grand Slamu (tenis), je dejal, da je njegova prva prioriteta biti kristjan. Trdi, da ko ljudje berejo Sveto pismo, vidijo ogromno ljubezni, miru in nasvetov, ki ti jih lahko vera ponudi. Je nekaj, kar danes večini ljudi primanjkuje, posebno mladim.

Če povzamemo zgornje podobnosti med religijo in športom, vidimo, zakaj mnogo ljudi govori o športu kot o kvazireligiji oz. boljše poimenovani nevidni religiji. Veliko podobnosti oz. vzporednic ponujata oba, zato je hitro mogoče spregledati razlike med sferama (Coakley, 1998).

Razlike med športom in religijo

Kljub temu da obstajajo številne podobnosti oz. vzporednice med športom in religijo, ki ti dve sferi enačijo, pa esencialisti (po Coakley, 1998) podajajo razlike med njima in trdijo, da enačenje športa in religije ni smiselno.

Religija in šport imata popolnoma drugačen, edinstven temeljni značaj. To razlagajo tako, da oba razkrivata različne dele osnovne »človeške narave«. Predpostavlja se, da imata tako šport kot religija svoje bistvo, ki presega čas in prostor v življenju človeštva. Raziskujejo vse, kar je »naravno«, in tako najdejo skupne poti s človekovim obstojem in vedenjem. Ko se obračajo na religijo in šport, trdijo, da je osnoven – bistven – položaj religije različen od športnega. Podajajo naslednje bistvene (esencialne) razlike (Coakley, 1998).

- Religiozno prepričanje, smoter, rituali in drugi dogodki temeljijo na svetem in nadnaravnem, medtem ko v športu temeljijo na profani in materialni sferi.
- Namen religije je prehod iz materialnih dobrin in okoliščin v duhovni svet – sfero, medtem ko je šport fokusiran na materialne dosežke, rezultate, slavo, na bogastvo tukaj in zdaj.
- Temelj religije je vera, šport pa se izvaja po določenih pravilih in v določenih odnosih.
- Religija je netekmovalna, medtem ko šport v osnovi je.

- Religija poudarja duhovno rast in ljubezen do drugih, medtem ko šport poudarja premagovanje drugih, lastno napredovanje, osebne dosežke.
- Religiozni obredi so bistveno izrazitejši in procesno usmerjeni, športni pa na cilj.
- Religija je v osnovi mistična in čista v smislu neomadeževanosti, medtem ko naj bi šport veljal za surovega.
- Religija je božansko navdihnjena, medtem ko šport ni. Verske dogme so svete, športna pravila pa profana.

Esencialisti (v Coakley, 1998) opazajo določeno prekrivanje elementov športa in religije, vendar jih z razlago zgoraj navedenih razlik nekako zatrejo.

Lay (1993, v Rojnik, 2012) podobno ugotavlja in navaja razloge, zaradi katerih športa in religije ne moremo enačiti oz. združiti. Bistvo religije je namreč nesebičnost, bistvo športa pa sebičnost. Pravi, da se več športnikov poslužuje magije kot religije, zato je obravnavanje boga kot nekega odličnega trenerja v sramoto športu in religiji. Dodaja pa tudi, da se morajo športniki, ki pripadajo določeni ekipi oz. moštvu, prilagoditi skupinskemu obnašanju, kar krši njihovo versko svobodo.

1.4 Proučevanje navijaštva

Zakrajšek (2014) piše, da je navijaštvo poseben pojem, brez katerega si danes športa v modernem svetu ne znamo predstavljati. Njegovo delovanje preučujejo mnogi strokovnjaki. Mednje sodijo: novinarji, psihologi, sociologi in drugi znanstveniki. Raziskujejo in ugotavljajo predvsem navijaško obnašanje, iskanje oz. prevzemanje športnikove identitete in hkrati pripadnost skupine. Športni rezultati klubov ali reprezentanc igrajo veliko vlogo v navijaštvu, saj mu nudijo zadovoljstvo ali žalost pred, med in po samem športnem dogodku (tekmo). Zato včasih pride tudi do pojava vandalizma ali celo huliganskega vedenja, kjer morajo varnostni organi pravilno posredovati. Tudi zato je potrebno preučevanje navijačev in njihovega odstopnega vedenja pri varnostnih funkcijah, da bi v nadaljnje preprečili izgrede. *»Kljub mnogim skupnim lastnostim pa je vsaka generacija navijačev drugačna in želi svetu pripadnost, moč in razmišljanje pokazati na svoj način«* (Zakrajšek, 2014, str. 7).

Danes spada nogomet zagotovo med športne panoge, ki združijo največje množice ljudi. Igrati ga je možno povsod, zato ga lahko opredelimo kot najbolj gledanega in obiskanega v današnjem času.

Cristopher Merrill (povzeto po Pikalo, 2001, v Plesec in Doupona Topič, 2002) v knjigi o svetovnem prvenstvu 1990 v Italiji primerja antične gladiatorske igre v Rimu in današnje nogometne tekme. Ugotavlja, da imajo danes nogometaši podobno ali celo enako vlogo, kot so jo imeli antični gladiatorji, saj morajo oboji zadovoljiti ljudstvo. Tako kot je bila za Nerona arena oz. rimski kolosej prizorišče za ljudstvo lačno »kruha in iger«, tako Merrill prisposodbo arene pripisuje stadionu, kjer se neusmiljeno borijo današnji nogometaši – moderni gladiatorji.

Strukture navijaških skupin

Lalić (1993) piše, da ko slišimo besedo »navijači«, moramo najprej razločevati med navijači, ki navijajo za svoj klub, vendar na tekmah zgolj gledajo in sedijo na tribunah – so zgolj pasivni navijači – in navijači organiziranih skupin določenega kluba, s katerim se želijo poistovetiti in mu izraziti svojo pripadnost.

Marković (v Lalić, 1993) opredeljuje navijače kot tisti del publike, ki jasno izkazuje pripadnost svojemu klubu z navijaškimi rekviziti ali z obnašanjem, ki se odraža v glasnem navijanju, spodbujanju, ploskanju, žvižganju, skakanju itd.

Lalić (1993) definira navijaške skupine kot neformalne in organizirane skupine, v katerih prevladujejo predvsem mladi navijači. Skupine so hierarhično oblikovane, v njih pa se oblikujejo posebni načini obnašanja, oblačenja, simboli oz. znaki in elementi, ki postanejo slog njihovega vsakdana, izoblikujejo celo svoj jezik komunikacije (navijaški žargon). Navijači znotraj skupine zadovoljujejo svoje potrebe, ki jih v prevladujočem družbeno-socialnem svetu ne morejo zadovoljiti.

S. Cecič Erpič (Osebna komunikacija, april 2012, v Zakrajšek 2014) loči navadne navijače ali »fane«, ultra navijače in huligane. Za navadne navijače je značilen ljubiteljski interes tako za klub kot navijanje. »Fani« so miroljubni navijači in praviloma sporov oz. konfliktov ne iščejo, temveč se jim izogibajo. Na tekmah športno navijajo in zagovarjajo poštenost, ne provocirajo oz. izzivajo nasprotnikovih navijačev ter ne odgovarjajo na provokacije. Za najbolj idealne navijače veljajo ultra navijači, ki poleg doživetega navijanja na tekmi poskrbijo tudi za pravi spektakel svoje skupine. Vsem gledalcem in športnikom na stadionu se želijo predstaviti v najboljši luči. Z uporabo različnih zastav, transparentov, barvnih plakatov oblikujejo različne koreografije in ikonografije. Najmanj priljubljeni in najnevarnejši pa so huligani, ki jih delimo na dve skupini: eno skupino zanimata šport in navijanje, vendar se radi udeležujejo tudi nasilnih akcij, drugo skupino pa predstavljajo t. i. čisti huligani, ki jim šport in navijanje predstavlja zgolj krinko za njihove prave namene.

Giulianotti (1994, v Plesec in Doupona Topič, 2002) navaja dva tipa navijačev, ki se razlikujeta predvsem po različnih stilih navijanja. To sta »karnevalski« in »huliganski« stil. Prvi veljajo za družabne in priljudne navijače, ki bučno in hrupno navijajo. Kljub uživanju alkohola ostajajo praviloma nenasilni. »Huliganski« navijači pa so prepoznani po njihovih nasilnih izpadih na druge navijaške skupine.

Perasović in Bartoluci (2007, v Zakrajšek 2014) navijače razdelita na navadne, ki jih opredelita kot osnovni tip navijaških skupin. Za svoj klub navijajo doma in na gostovanjih. S pripravo navijaških transparentov, zastav in navijaškimi pesmimi koordinirajo navijanje in tako prikažejo podporo svojemu klubu. Znotraj skupine imajo razdeljene vloge dela. Niso povod pretepov, lahko pa v njih sodelujejo. Političnih vzklikov od njih praviloma ne pričakujemo. Drugo skupino poimenujeta navijači nasilneži, ki so tipični predstavniki huliganov, ki jih dogajanje na igrišču ne zanima. V primerjavi z navadnimi navijači jih je manj, a vseeno močno vplivajo na druge. Naslednja skupina navijačev je bila vidnejša v dobi nekdanje Jugoslavije. To so politični aktivisti, ki tekme izrabljajo za promoviranje svojih političnih idej. Zadnjo skupino pa predstavljajo t. i. trend navijači, navadni ljudje, ki jih zanima trenutno razmišljanje huliganov.

Lalič (1993, v Zakrajšek 2014) dodaja tudi, da v mnogih primerih navadni navijači povezujejo klub z delom mesta, v katerem živijo. Lahko bi tudi rekli, da ga vrednotijo kot simbol, saj dojemajo pripadnost klubu kot pripadnost mestu. S tem navijači pokažejo svojo »zvestobo«. Na tekmah poleg navijanja skrbijo, da je atmosfera na čim višjem nivoju. Trend navijači skušajo živeti in delovati s trenutnim trendom navijaškega življenja, ki postaja v zadnjih letih vse bolj popularno in razširjeno. Nasilje in agresivno vedenje imajo za sestavni del navijaškega trenda, zato se ob pretepih ali drugih izpadih radi pridružijo. Zelo redko so pobudnik tovrstnih izpadov, čeprav pred tekmami radi posežejo po drogah in alkoholu. Lalič (1993, v Zakrajšek 2014) navijača nasilneža definira kot navijača, ki mu je navijaštvo postalo »orodje« za sproščanje svoje agresije. Slednje izraža na različne načine, na primer s pretepi, vzkliki ali celo krajo. Ob tem pa ne deluje kot posameznik, ampak se navadno skriva v množico. Razlog za to je, da mu ta predstavlja nekakšen ščit, saj je tako verjetnost, da bo kaznovan za svoja nasilna dejanja, zelo majhna. Hkrati pa je množica zanj tudi publika, pred katero se hvali o svojih dejanjih. Lalič (1993, v Zakrajšek 2014) nazadnje opiše še t. i. politične aktiviste, ki so hkrati tudi navijači in ki pripadnost navijaški skupini izrabljajo za izražanje svojih političnih idej. Ekstremni politični motivi pa so včasih tudi povod za deviantna vedenja.

Kovač (2005, v Zakrajšek, 2014) piše, da ima svet različne strukture športnih navijačev, vendar so skoraj povsod najpogostejši člani navijaških skupin moški srednjega oz. nižjega družbenega sloja.

Plesec in Doupona Topič (2002) navajata, da v Sloveniji poznamo predvsem dva stila navijanja oz. dve skupini navijačev. To so navadni navijači ali »fani« in ultra navijači. Izstopata skupini Green Dragons iz Ljubljane in Viole iz Maribora. Obe navijaški skupini imata podoben stil navijanja in veljata za največji oz. najbolj organizirani navijaški skupini.

Van Limbergen in drugi (1987, v Košir, 1997, str. 11, v Zakrajšek 2014) navajajo, da je vsaka navijaška skupina sestavljena iz treh koncentričnih krogov. Ti so:

- »vžigalno jedro skupine« predstavlja jedro vsake navijaške skupine, kjer najdemo relativno malo posameznikov. Ti so najbolj vztrajni in dejavni v navijaških aktivnostih. Glavnino jedra predstavljajo vodje, ki poskrbijo za strategijo navijanja in navijaške rekvizite na tekmah. Pogosto so člani jedra skupine tudi tisti, ki dajejo povod za različne oblike nasilja na tekmah.
- »privrženci jedra skupine« so mlajši ljudje, ki se zbirajo okrog »vžigalnega jedra«. Številčno so približno trikrat močnejši od »jedra«. Se najhitreje odzovejo na obnašanje članov jedra skupine, jih posnemajo in sodelujejo v pretepih z navijači nasprotne skupine.
- »opazovalci dogajanja« vključujejo približno toliko ljudi kot samo jedro. Glavna aktivnost je spremljanje obnašanja jedra in njihovih privržencev. Praviloma v nasilnih akcijah ne sodelujejo. Večina članov je mladoletnih ali pa so starejši privrženci moštva.

Navijaški pomen športa

Kellner (2003, v Hlebec 2006) ugotavlja, da je za nekatere šport bistvenega pomena, saj jim nudi možnost, da se umaknejo od vsakdana in najdejo zatočišče pred tegobami, ki jih srečujejo v življenju. V nekem smislu je šport zanje religija, saj postanejo del nečesa »večjega«, del skupnosti, v kateri so športni asi videni in čaščeni kot svetniki oz. božanstva, in del rituala, ki nastane ob udeležitvi športne prireditve. Pri ritualu, katerega bistveni del so skupno veselje, trpljenje ali nezadovoljstvo, se ustvarja skorajda spiritualno vzdušje, ki daje posamezniku pomen in smoter. Slednje pa daje ljudem možnost, da uidejo običajnemu vsakdanu, ki jih tako obremenjuje, in postanejo del nečesa, kjer so poudarjeni kolektivni duh in delo, zmagovanje in komercializem.

Doupona Topič in Petrović (2007) pravita, da se igra navijačev začne že veliko pred sodnikovim piskom za začetek tekme. Veliko vlogo pri tem odigrajo različni mediji, ki napetost dogajanja stopnjujejo že pred začetkom tekme – tedne, dneve ali ure. Glede na razburljivost poteka tekme pa lahko napetost popusti šele po tem, ko gledalci že zapustijo športna prizorišča.

Doupona Topič in Petrović (2007) pišeta, da sta Berger in Luckmaann ugotovila enakost gledanja gledalca gledališke igre in gledalca športnega tekmovanja. Gre za preskok iz realnega sveta v drug svet z lastnimi pravili in zakoni, ki lahko nimajo nič skupnega z realnim življenjem. Oseba v tem umetnem svetu svoje preneseno mišljenje uporabi za alternativno osebno in socialno identiteto, s katero lahko občuti idolova čustva, premaga osebne tragedije in doseže lastne uspehe.

Identifikacija

Štirn, Štirn in Jeznik (2007) pišejo, da si ljudje vse pogosteje zastavljamo vprašanja o lastni identiteti. *»Kdo sem jaz? Komu pripadam? Kako me doživljajo in sprejemajo drugi? Kako jaz doživljam druge/drugačne? Si želim biti drugačen, sam(o)svoj«* (Štirn idr., 2007, str. 146)?

Bauman (v Štirn idr., 2007) je mnenja, da je identifikacija produkt povezanosti posameznika s skupnostjo, v kateri išče balans med svobodo in varnostjo. Štirn idr. (2007) so namreč ugotovili, da ljudje vedno nihamo med dvema potrebama, ki določata našo identiteto. Po eni strani želimo najti skupino, ki bi ji pripadali, bili v njej sprejeti, se počutili varne in bili vedno njen del. Po drugi strani pa želimo zadostiti svoji potrebi po drugačnosti, unikatnosti, svoji individualnosti. Prav za te lastnosti želimo, da bi jih drugi opazili in jih pri nas sprejeli. Človek je tako razpet med željo po pripadnosti skupnosti in prikazu svoje edinstvenosti. Družba in socialni tok mu na eni strani postavljata pravila in zahteve, ki jih mora uresničevati, na drugi strani pa ga to omejuje, saj jih občuti kot blokado za svojo individualnost in svobodo.

Športni navijači in njihova identifikacija

Za boljše nadaljnje razumevanje naj najprej predstavimo Mimicry kot eno od kategorij igre po Doupona Topič in Petroviću (2007). Pravita, da je bistvo te skupine iger pobeg od stvarnosti, kar se doseže tako, da se posameznik vživi v nekaj drugega. Gre za to, da oseba igra, da bi tako sama kot tudi drugi, verjeli, da je nekaj drugega. Avtorja navajata, da se v takih igrah ljudje preoblačijo, nosijo masko, skratka se pretvarjajo in oponašajo, da so nekdo drug.

Otroške igre takih vrst vsebujejo predvsem posnemanje odraslih, kjer se deklice igrajo mame, fantje kavboje ... Doupona Topič in Petrović (2007) pišeta, da v to skupino lahko uvrstimo tudi športne tekme, kjer se pretvarjanje prenaša od igralcev na gledalce. Prav ti z različnimi gibi oponašajo dogajanje na športnem prizorišču. Gledalci se identificirajo s športnim junakom, ki predstavlja nekakšen mimicry (podobno identifikaciji s filmsko zvezdo ali junakom iz romana).

Doupona Topič in Petrović (2007) pišeta, da ljudje posnemajo športne zvezde zaradi potrebe po heroju, saj tako lažje premagujejo svoje življenjske težave. Svoje heroje posnemajo v oblačenju, govoru, obnašanju. Mimicry jim omogoča, da svoje nerešene probleme podzavestno prenesejo na svojega junaka oz. idola ter jih preko njega posredno rešujejo. V primeru, da šampioni izhajajo iz okoliščin, v katerih se prepozna tudi gledalec, je identifikacija še močnejša, saj so njihovi heroji svoje uspehe dosegli z enakimi sredstvi, kot so na voljo gledalcu. Avtorja navajata, da je identifikacija s šampioni v bistvu beg od spoznanja svoje nepomembnosti.

Kljub predvsem negativnim posledicam mimicrya v športu pa Doupona Topič in Petrović (2007) opominjata, da ne smemo pozabiti tudi na dobre stvari mimicrya. Pravita, da so številni uspešni športniki povod, da se mladi začnejo ukvarjati s športom.

Stuivenberg (2008) piše, da zametki navijaštva nastajajo najprej doma, v primeru, da družina spremlja šport. Otrok lahko že takrat kaže zanimanje zanj. V večini primerov posameznik navija in podpira tisti klub/športnika, za katerega tudi doma navijajo. V obdobju adolescence se lahko pripadnost klubu še bolj poveča ali pa izgubi. Občutek pripadnosti klubu se začne z identifikacijo, ki je športne in zgodovinske narave. Pripadnost skupini skupaj z ostalimi navijači pa osebo navdaja z velikim ponosom.

Giulianotti, Bonney in Hepworth (1994, v Zakrajšek 2014) pravijo, da športni navijači niso zgolj pasiven del občinstva na športnih dogodkih. Imajo velik vpliv na potek in razplet tekme. Večina navijačev verjame, da lahko s svojim navijanjem oz. prisostvovanjem na tekmi, pomagajo svojemu moštvu do zmage. Pri tem prepričanju, ki ga imajo in vanj verjamejo, se kaže pomembnost v odnosu igralec – navijač. Kljub vsem pozitivnim vplivom navijaških skupin pri spodbujanju svojega kluba, strokovnjaki opozarjajo tudi na negativno vplivanje navijačev na ekipo z različnimi žaljivkami, žvižgi in drugimi provokacijami. Zaradi močnega vpliva na potek svojega moštva verjamejo, da predstavljajo srce kluba, zato se z njim identificirajo. Športni klub oz. moštvo je njihova identiteta. Posledica tega je emocionalna in kognitivna povezanost med navijačem in klubom. Pogosto se dogaja, da zaradi prevelike evforije in emocionalnega naboja navijačev pride do različnih oblik nasilja med navijači nasprotnih moštev. Identifikacija s klubom preseže mejo razumnega in kontrola obnašanja uide izpod nadzora.

Bebber (2012) piše, da navijači svoje največje skupne izkušnje in doživetja doživijo na stadionih. Pogosto jih zaradi tega imenujejo sveti prostor.

Zakrajšek (2014) ugotavlja, da je v množici navijačev, ki nosijo oblačila enakih barv in se ob prepevanju in vzklikanju pesmi bližajo stadionu oz. športnemu prizorišču, občutiti veliko pripadnost navijaški skupini. Stuivenberg (2008, v Zakrajšek, 2014) pravi, da je pomen pravega navijača predvsem v podpiranju nacionalne ekipe. Ob tem se v posameznikih in družbi izzovejo številna čustva, ki so lahko domoljubna oz. temeljijo na zgodovinski in politični pripadnosti, lahko pa imajo temelje tudi v kulturi in celo religiji.

Giulianotti idr. (1994, v Zakrajšek 2014) pravijo, da raziskave kažejo na pomembnost lokalne identitete kot ene od najpomembnejših za posameznika, saj izraža številne pozitivne občutke do lastnega lokalnega območja. Ustanavljali so nogometne klube, ki so bili »dom« omenjeni identiteti ter ponos lokalnega območja.

1.5 Raziskave športa kot religije z vidika navijačev in gledalcev

Leta 2008 je socialni raziskovalni center iz Velike Britanije izvajal raziskavo v 18 evropskih državah (med njimi ni Slovenije) o nogometni strasti navijačev, kjer so obravnavali občutja navijačev tudi na religiozno-športnem področju. Analizirali so več kot 2000 ljudi, v večini moške. Malo manj kot 90 % vseh navijačev se strinja, da je nogomet prežet s strastjo in predanostjo. Izstopajo zlasti nizozemski in belgijski navijači, kjer slednjo izjavo podpirajo – v Belgiji 100 %, na Nizozemskem pa 98 %. Primer izjave, ki jo navajajo: »Nikoli nisem imel tako močnega občutka, občutka ljubezni, kot do moje ekipe. Počutim se, kakor da bi igral jaz. Nikoli ne bom pozabil te pripadnosti in podpore moji ekipi. Kadar moje moštvo zmaga, nikoli ne doživim take veličastnosti. Tako lepo mi je, da mi jemlje dih.« 93 % navijačev Evrope se strinja, da je navijanje v nogometu polno vznemirjanja in čustvenosti. Za mnoge navijače (60 %) je ta zvestoba in predanost klubu kot religija. Portugalski navijači (73 %) doživljajo nogomet kot religijo, sledijo jim Belgijci (69 %) in Norvežani (68 %). Poljski in nizozemski navijači v nogometu najmanj čutijo obliko religije (zgolj 30 %). Na Finskem je iti na tekmo enako, kot iti v cerkev. Več kot tri četrtine vseh navijačev pravi, da so med nogometno tekmo objeli ali poljubili popolnega neznanca. Nemški navijači spadajo med najbolj čustvene navijače. Dve tretjini vseh navijačev joče na nogometni tekmi. Med njimi najbolj Portugalci, Nemci, Belgijci, Britanci in Španci. Najmanj pa Danci, Slovaki, Finci in Nizozemci. Skoraj tri četrtine vseh navijačev je izrazilo, da je sproščanje čustev in ustvarjanje atmosfere na stadionu enako pomembno kot tekma sama. Najočitneje se to pozna pri madžarskih, nemških, švicarskih in britanskih navijačih. Pri več kot 60 % vseh navijačev so tekme v gosteh načeloma bolj »čustveno nabite«. Sreča, radost je veliko bolj prisotna na stadionih, kot doma pred televizorji. Ko ekipa doseže gol, pride do nepopisne sreče, ljudje se med seboj objemajo, pa čeprav se med seboj ne poznajo. Takrat ni pomembno, kdo si in kaj delaš, vendar pripadaš isti ekipi, skupnosti, ki se veseli. Takrat obstaja samo nogomet in vse ostalo je nepomembno. Organizirane navijaške skupine imajo tako pred, med in po tekmi svoje rituale. Ponavadi se zbirajo navijači pred tekmo v kakšnem baru, na določeni točki, ali pa pred vhodom na stadion. Navijači imajo tako skupne kot zasebne rituale. Pred tekmo so značilni rituali, kjer prihaja do kohezivnosti skupine in naraščanja čustev. Med odhodom na stadion ploskajo, prepevajo in se med seboj motivirajo ter pripravijo dobro vzdušje za kasnejše navijanje za svoj klub. Med samo tekmo, ko navijajo in z različnimi navijaškimi rekviziti vzpodbujajo svoje moštvo, verjamejo, da so oni 12. igralec na tekmi. Po tekmi se rituali navadno nadaljujejo v bližnjih priljubljenih barih, kjer ob pitju alkohola razpravljajo o poteku tekme. Od vseh evropskih navijačev se 40 % poslužuje enakih ritualov pred tekmo in po tekmi. Najbolj izstopajo španski navijači (68 %) in belgijski (61 %), najmanj pa nizozemski, češki, danski in francoski (vsi okrog 30 %). 66 % vseh navijačev je potrdilo, da je biti navijač svojemu klubu podobno, kot imeti dolgo razmerje s svojim dekletom/fantom. Najbolj izstopajo madžarski in češki navijači, najmanj pa francoski in danski. 28 % vseh navijačev misli, da je podpiranje istega kluba/moštv, kot jih podpirajo njihovi starši, zelo pomemben del pri medsebojnih odnosih. V večini tako mislijo belgijski navijači (74 %) in španski (62 %), najmanj pa se s tem strinjajo nemški (14 %), norveški (13 %) in danski navijači (5 %). 30 % vseh navijačev je v stiku z drugimi navijači ostalih klubov. Največ stikov z drugimi navijači ostalih klubov imajo poljski, španski in danski navijači (okrog 45 %), najmanj stikov pa imajo nizozemski in finski (10 %).

Skoraj 80 % vseh navijačev trdi, da čutijo večjo zvestobo in predanost svojemu klubu kot svoji državni reprezentanci. Najbolj izstopajo Norvežani (91 %), Švedsi, Čehi in Britanci (vsi okrog 85 %), najmanj pa Francozi, Poljaki in Portugalci (vsi okrog 25 %) (Football Passions, 2008).

Leta 2013 je Javni verski raziskovalni inštitut v Ameriki izvajal raziskavo, kjer so zajeli nekaj več kot 1000 ljudi starih 18 in več. Raziskovali so mnenje oz. prepričanje ljudi o vlogi, ki jo ima religija v športu. Ugotovili so, da 27 % Američanov verjame, da ima bog velik vpliv na to, kdo bo zmagovalec tekme. 53 % jih verjame, da bog nagradi vse športnike z zdravjem in uspehom, če vanj verujejo. Polovica Američanov odobrava, da športniki javno izražajo vero v boga med športnim dogodkom, 45 % jim je vseeno, 4 % tega ne odobravajo. Več kot četrtnina Američanov (26 %) je mnenja, da so ob nedeljah raje v cerkvi, 17 % pa jih raje spremlja tekmo. 36 % jih je odgovorilo, da nič od naštetega, 21 % pa bi radi ob nedeljah počeli oboje. Kadar se v Ameriki bliža velik športni dogodek (npr. Super Bowl), se kar 2/3 Američanov ima za športne navijače. Američani pravijo, da jim je vera veliko bolj pomembna kot navijaška pripadnost, vendar se tedensko udeležujejo verskih obredov, obenem pa najdejo čas za gledanje športnih tekem. 62 % Američanov se šteje za navijača določenega športnega moštva. Od tega jih je 14 % izjavilo, da jim je navijaštvo zelo pomembna stvar v življenju, za 1 % pa je navijaštvo najpomembnejša stvar v življenju. Da jim je navijaštvo nekoliko pomembno, je odgovorilo 42 %, 43 % ljudi pa pravi, da ni tako pomembno oz. sploh ni pomembno v njihovih življenjih. V nasprotju s tem, 58 % Američanov pravi, da jim je religija zelo pomembna oz. najpomembnejša stvar v življenju, za 23 % je nekoliko pomembna, 18 % Američanov pa izjavlja, da religija v njihovih življenjih ni tako pomembna oz. sploh ni pomembna. Več kot tri četrtine Američanov (76 %) se strinja, da bi morale javne srednje šole podpirati molitev pred nogometnimi tekmami, kjer obstajajo razlike v rasi, regiji, spolu in starosti (Religion and Politics News Surveys, 2013).

V raziskavi v letu 2014 je isti Inštitut ugotovil, da večina Američanov misli, da bog ali hudič ne igrata bistvene vloge v športnih tekmovanjih. Kljub temu pa nekateri ne bodo nič manj molili in se religiozno pripravljali na svoje tekme z dnevnim ritualom (za vsak primer). Večina Američanov (60 %) se je tudi tokrat samooklicala kot navijač določenega športnega moštva. V tej skupini bodo nekateri za pomoč svojemu moštvu zaplesali, drugi pa nekaj zmolili. 21 % (od tega eden od štirih nogometnih navijačev) nosi posebne obleke ali izvaja posebne rituale. 25 % (od tega 31 % nogometnih navijačev) ima včasih občutek, da je njihova ekipa zakleta. 26 % (od tega eden od treh nogometnih navijačev) molijo k bogu za pomoč svoji ekipi. Nogometni navijači se v primerjavi z drugimi navijači bolj zatekajo k molitvi za pomoč svoji ekipi, pred in med tekmo se pripravljajo s posebnimi rituali in bolj verjamejo, da je lahko njihova ekipa zakleta (vraževerje). Čeprav tri četrtine odgovorov vprašanih kaže na to, da bog ne igra ključne vloge pri zmagi, pa 48 % Američanov trdi, da bog nagraduje športnika z zdravjem in uspehom. 47 % slednje zanika (Grossman, 2014).

Williams (2014) je v svoji analizi iskanja vzporednic sodobnega športa z religijo ugotovila, da ima šport s socialne perspektive povezave in podobnosti z religijo. V obeh sferah najdemo skupne elemente, ki se prepletajo. Pravi, da povezave med obema niso tako racionalne, ker že sama definicija športa in religije presega dokončno terminologijo. Tako šport kot religija, oz. vera odprtega človeka imata isto bistvo. Primerjav med obema je veliko. Religioznost oz. duhovnost in njihovi rituali v športu so vse bolj primerljivi s tistimi, ki jih najdemo v verskih praksah. Navijači si obredno pred tekmami rišejo obraze, med samim dogodkom pa doživljajo ogromne čustvene »izpade«. Tudi v športnem žargonu obstajajo svete besede, ki imajo velik pomen tudi v religioznih dimenzijah življenja. To so: vera, sveto, ljubezen, žrtvovanje,

predanost itd. Primerjala je tudi podobnosti med navijači športa in verniki ter njihovo identifikacijo s svojo inštitucijo. Tako pripadniki enih kot drugih bi za svoje »svete« naredili vse. Oboji doživljajo veselje, notranji mir, spokojnost ter se celo obvarujejo proti pritiskom zunanjega sveta.

Rojnik (2012) je analizirala slovenske spletne komentarje ob nastopih slovenskih športnikov na velikih tekmovanjih in ugotavljala vzporednice oz. razlike med športom in religijo. Ugotovila je, da športa na teoretični ravni ne moremo enostavno uvrstiti v enega od tipov religije in da zaradi mešanja politike in športa ni »čista« civilna religija. Športa prav tako ne moremo uvrstiti med nova religijska gibanja, saj je po nastanku vsaj dva tisoč let starejši. V kategorijo »new age« ne sodi, saj je šport nasprotje institucionalnim religijam. Navaja pa dejstvo, da religija postaja vse bolj nevidna, šport pa vse bolj viden. Za šport uporablja izraz navidezna religija, ki ima v resnici sekularen prizvok in se ne nanaša na »pravo« religijo. Šport in religija nista eno in isto, kljub njuni manifestaciji. Gre za zunanje podobnosti, vsebina pa se razlikuje. Športa vsebinsko ne moremo enačiti z religijo, lahko pa najdemo množico funkcionalnih vzporednic. V primeru, da trdimo, da je šport religija, naletimo na paradoks. Nekdo, ki je tako verski kot športni fanatik hkrati, je torej posledično pripadnik dveh religij.

Skozi empirično analizo je ugotovila, da ljudje resnično ne verjamejo v to, da so športni junaki bogovi in imajo nadnaravne sposobnosti ter so posledično nesmrtni. Vse to so bistvene značilnosti religije, kar pa jih skozi raziskavo ovrže. Sama meni, da so se ljudje posluževali religijskega besednjaka, ki je posledica veličine športnikov ter posledica evforije njihovih uspehov. Le z besedami, ki jih nudijo izrazi, povezani z religijo, so lahko gledalci izrazili svoje emocije in mišljenja. V primeru dosege rezultata, ki je slabši od pričakovanega, je zaznala popolno odsotnost posameznih religioznih elementov. Mogoče je ugotoviti prisotnost določene vere in upanja, da je športnik zmožen doseči določen uspeh, a o gotovosti njihovega uspeha ni mogoče govoriti. V njeni analizi izstopa primer Petre Majdič, kjer so otežene okoliščine zaradi padca na ogrevanju odigrale glavno vlogo pri povečevanju njenega olimpijskega uspeha. Prav te »ekstremne« okoliščine poškodbe glavne favoritinke so ljudi tako pretresle, da je pričakovanje po medalji bilo po vseh »pravilih« nedosegljivo. Ampak njej je uspelo in njen uspeh so gledalci proglasili za čudež in samo tekmovalko povzdignili v boginjo. Ne gre torej izključiti hipoteze, da nekdo dejansko živi zaradi svojega športnega idola, veruje vanj in mu svoje življenje podredi v njegovi nadnaravnosti in božanskosti (Rojnik, 2012).

Rojnik (2012) zaključuje, da sta šport in religija pomembni družbeni instituciji, ki vsebujeta nekatere vzporednice, vendar so zgolj te predvsem na zunanji oz. liturgični ravni. Ne moremo z gotovostjo trditi, da je šport oblika religije, saj so protiargumenti enako prepričljivi, še posebno bistvo obeh. Pri religiji je temelj vera oz. svetost, v športu pa zgolj stranski element. O športu ne moremo govoriti kot o religiji, lahko pa trdimo, da ima v sodobni zahodni družbi nekatere funkcije enake kot religija. Tako lahko pri nekaterih posameznikih šport zamenja mesto religije.

1.6 Problem cilji in hipoteze

Organizirano navijaštvo je del športa, šport pa – kot smo ugotovili – ima veliko podobnosti z religijami. Leonard (1998) večino institucionaliziranih religij deli na elemente: verjetje (vera), hierarhija, simboli, rituali, sprava in magičnost. Ostali avtorji (po Coakley, 1998) pa dodajajo

še elemente: pravila, posebni dnevi oz. čas, prostori in kraji, heroji in legende, emocionalna predanost, asketizem, osmišljanje življenja in nesmrtnost. Ti skupni elementi med športom in religijami tudi sovpadajo/se prekrivajo. Namen magistrskega dela je preveriti, ali slovenski navijači organiziranih skupin svojemu udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba dajejo ali izražajo religiozen pomen ter ali navijači glede na starost in stopnjo izobrazbe dajejo oz. izražajo različen religiozen pomen po teh skupnih elementih.

Glavni cilj je preveriti, ali navijači organiziranih skupin svojemu udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba dajejo ali izražajo religiozen pomen po skupnih elementih različnih avtorjev. Drugi cilj pa je preveriti morebitne razlike v religioznem pomenu navijačev v različnih starostnih kategorijah ter v različnih stopnjah izobrazbe.

Hipoteze, ki jih želimo preveriti so:

- H1: Navijači organiziranih skupin dajejo udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah religiozen pomen.
- H2: Obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij.
- H3: Obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih stopenj izobrazbe.

2 METODE DELA

2.1 Preizkušanci

V raziskavo je bilo vključenih 53 navijačev iz dveh organiziranih skupin. 21 navijačev je članov Društva navijačev Florijani, ostalih 32 pa jih navija pri navijaški skupini Green Dragons Ljubljana. Prevladujejo mladi navijači, saj jih kar 21 nima več kot 20 let. 15 navijačev je starih med 21 in 30 let, 9 navijačev med 31 in 40 let, 3 navijači med 41 in 50 let, 5 navijačev pa je starejših od 51 let.

24 navijačev je uspešno zaključilo gimnazijsko, srednje poklicno – tehniško izobraževanje, srednje tehniško oz. drugo strokovno izobraževanje (V. stopnja). 12 navijačev je uspešno zaključilo srednje poklicno izobraževanje (3-letno) (IV. stopnja). 6 jih je zaključilo OŠ (II. stopnja). 4 navijači so dosegli VI/1. stopnjo. Prav tako so 4 navijači dosegli VI/2. stopnjo. 2 navijača nista dokončala OŠ, eden pa je dosegel VII. stopnjo izobrazbe.

2.2 Pripomočki

Podatke v raziskavi smo pridobili z orodjem 1KA, odprtokodna aplikacija, ki nudi podporo za spletno storitev anketiranja.

Sestavili smo anketni vprašalnik, ki vsebuje 3 sociodemografska vprašanja, nato pa sledi 42 trditvev, na katere anketiranec odgovarja v petstopenjski lestvici strinjanja (1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – ne vem, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam). Trditve izhajajo iz 14 sklopov skupnih elementov med športom in večino institucionaliziranih religij različnih avtorjev. To so: vera, hierarhija, simboli, rituali, sprava, magičnost, pravila, posebni dnevi oz. čas, prostori in kraji, heroji in legende, emocionalna predanost, asketizem, osmišljanje življenja in nesmrtnost. Vsak sklop ima 3 trditve.

2.3 Postopek

Prek socialnih omrežij smo vzpostavili stike z vodilnimi akterji organiziranih navijaških skupin Green Dragons, Društvo navijačev Florijani in Viole Maribor. Sodelovanje za potrebe raziskovalne naloge je zavrnila navijaška skupina Viole Maribor. Anketni vprašalnik smo spremenili v spletno anketo, povezavo do nje pa so vodilni svojih skupin razposlali med svoje aktivne navijače. Zbiranje podatkov je potekalo aprila in maja 2015. Sodelovalo je 53 navijačev, 21 iz Društva navijačev Florijani, 32 pa iz navijaške skupine Green Dragons Ljubljana. Mislimo, da bi sodelovanje navijaške skupine Viole iz Maribora doprineslo k boljši kakovosti raziskovalne naloge in realnejšim ugotovitvam, saj gre za eno največjih, če ne celo največjo organizirano navijaško skupino v Sloveniji.

Pridobljene podatke smo obdelali s programom SPSS 22.0, kjer smo uporabili opisno statistiko za prvo hipotezo; H1: Navijači organiziranih skupin dajejo udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah religiozen pomen. Za ostali dve hipotezi smo uporabili enosmerno ANOVO. H2: Obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij H3: Obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev

različnih stopenj izobrazbe. Za statistično značilnost smo uporabili 5-odstotno stopnjo tveganosti.

3 REZULTATI Z RAZPRAVO

3.1 Religiozen pomen navijačev organiziranih skupin pri udejevanju oz. prisostvovanju na športnih tekmah svojega kluba

Tabela 1: Pomembnost skupnih elementov športa in večine institucionaliziranih religij v organiziranih navijaških skupinah

Postavka	Povprečje	Standardni odklon
Hierarhija	4,3396	0,53306
Asketizem	4,1887	0,57553
Sprava	4,1258	0,83263
Simboli	4,0314	0,78246
Vera	3,9650	0,62374
Osmišljanje življenja	3,9560	0,77910
Posebni dnevi oz. čas	3,9119	0,76837
Pravila	3,8616	0,70842
Rituali	3,7170	0,83050
Nesmrtnost	3,6981	0,75748
Prostori in kraji	3,5912	0,83881
Emocionalna predanost	3,1572	1,00342
Heroji in legende	2,8868	0,90333
Magičnost	2,1258	1,05049

Legenda: Povprečje označuje aritmetično sredino treh trditev v petstopenjski lestvici strinjanja, kjer 1 pomeni, da se navijač sploh ne strinja, 2, da se ne strinja, 3, da ne ve, 4, da se strinja, in 5, da se popolnoma strinja.

V tabeli 1 so prikazani skupni elementi med športom in večino institucionaliziranih religij različnih avtorjev. V raziskavi organiziranih navijaških skupin v Sloveniji so bili uporabljeni kot smernice o morebitnih vzporednicah ali podobnosti oblikam religij. Razvrščeni so po vrstnem redu, od elementa z najvišjo stopnjo strinjanja do elementa z najnižjo stopnjo strinjanja navijačev.

Iz tabele 1 je razvidno, da so navijači najvišjo stopnjo strinjanja izkazali v elementu hierarhija, kjer jih vloga, ki jo imajo kot navijači v skupini, zadovoljuje. Poleg same udeležbe na domačih in tekmah v gosteh, sodelujejo tudi na drugih področjih navijaške skupine. Drugo najvišjo stopnjo strinjanja so izkazali v elementu asketizem, kjer verjamejo, da je med tekmo brez njihovega navijaškega »impulza« uspeh kluba/moštvu manj verjeten. Hkrati pa priznavajo, da so pri uspehih in neuspehih kluba vedno samokritični ob zavedanju, da brez trdega dela in truda športnikov, ni uspeha. Sprava je tretji element, ki so mu izkazali najvišjo stopnjo strinjanja. Prisotnost na prizorišču tekme svojega moštva in prizorišča, kjer je klub dosegal izjemne uspehe jim daje občutek zadoščenja in osebne sprave. Že misel na največje uspehe svojega kluba, ki so jim bili osebno priča, jim daje občutek veselja, zadoščenja in sprave. Sledi jim element simboli, s katerimi se navijači identificirajo s svojim klubom. Navijaški simboli jim predstavljajo zvestobo svojemu klubu ter jih uporabljajo kot sredstvo komunikacije. Element vera je dosegel peto mesto po stopnji strinjanja. Navijači verjamejo, da njihovo udejevanje in prisostvovanje na tekmi vpliva na uspeh njihovega moštva.

Sodelovanje na tekmah jih fizično in duševno krepi ter ima zelo velik pomen v njihovem življenju, mnogim pa predstavlja glavni življenjski cilj. Pri elementu osmišljanje življenja so navijači izkazali tudi strinjanje, da je njihova predanost in navijanje za svoj klub smisel življenja. Ob uspehih svojega kluba postane njihovo življenje lepše in lažje premagujejo vsakodnevne probleme. Ob neuspehih kluba pa ne obupajo pri predanosti in navijanju za svoje moštvo. Navijači so pri elementu posebni dnevi oz. čas izkazali tudi strinjanje, da ima dan, ko igra njihov klub, večjo vrednost/veljavo kot ostali dnevi. Strinjajo se, da na tekmi nastanejo posebni trenutki, ko morajo kot navijači z navijanjem prispevati svoj delež k boljšemu uspehu svojega kluba, za uspeh svojega kluba pa so se včasih pripravljene odreči/žrtvovati določeno stvar. Pravila, so naslednji element, s katerim se tudi večina navijačev organiziranih skupin strinja. V navijaški skupini spoštujejo napisana in nenapisana pravila delovanja in organizacije navijaške skupine, spodbujajo »fair play« navijanje ter se poskušajo izogniti verbalnemu in neverbalnemu nasilju. Navijači se strinjajo, da tudi rituali prinašajo srečo njihovem klubu na sami tekmi. Navijaškim ritualom dajejo velik pomen oz. vrednost, saj jih pred, med in po tekmi pripeljejo do »višjega stanja«. Z elementom nesmrtnost se tudi večina navijačev strinja, da jim bodo največji uspehi njihovega kluba večno ostali v spominu. V prihodnosti pa se bo zagotovo govorilo o največjih dosežkih njihovega kluba ali o igralcu, ki je veliko prispeval pri uspehu moštva. V določenih igralcih vidijo sposobnosti oz. karizmo, ki jo lahko primerjajo z božanstvenostjo. Zadnji element, pri katerem lahko vidimo, da se navijači delno strinjajo, so prostori in kraji. Športna prizorišča, kjer tekmuje njihovo moštvo, jim predstavljajo »sveti prostor«. Določena športna prizorišča so jim še posebej pri srcu, na nekaterih pa čutijo strahospoštovanje.

Pri naslednjih dveh elementih se navijači niso odločili ali se strinjajo ali ne, zato so izbrali »zlato sredino«. Prvi tak element je emocionalna predanost, kjer navijača pred tekmo preplavijo drugačna/močnejša čustva, med tekmo pa je čustveno labilen. Sem uvrščamo tudi jok veselja ali žalosti med in po tekmi. Drugi element, pri katerem se navijači niti strinjajo niti ne strinjajo pa so heroji in legende, kjer navijač sebe velikokrat istoveti z enim ali več igralci svojega moštva in mu želi biti podoben/enak. Ob uspehih, zlasti prestižnejših, igralce svojega kluba vidijo kot heroje oz. legende, nekatere pa celo enačijo z bogom (višjo silo).

Edini element, pri katerem se navijači ne strinjajo, je magičnost. Ne poslužujejo se magijskih/vraževnih ritualov, ker ne verjamejo, da bi srečni predmet/simbol/seansa prinesla uspeh klubu. Med tekmo se v določenih ključnih trenutkih ne priporočajo za pomoč višjim silam. Ob skoraj nemogočih uspehih svojega moštva ne verjamejo, da je bila vpletena pomoč višje sile.

Kljub slabši kakovosti in majhnosti vzorca (53 navijačev, 2 različni skupini) ugotovimo, da navijači organiziranih skupin v večini skupnih elementov med športom in religijo dajejo udeleževanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba religiozen pomen.

Ustaviti se moramo pri rezultatu elementa emocionalna predanost, ki med navijači ni dosegel visokega deleža strinjanja o čustvenih izbruhih oz. čustveni labilnosti pred, med in po tekmi. Socialni raziskovalni center iz Velike Britanije (v Football Passions, 2008) je v raziskavi leta 2008 na tem področju dobil popolnoma nasprotno rezultate. Kar 93 % navijačev širne Evrope se strinja, da je navijanje pri nogometu polno vznemirjenja in čustvenosti. Ugotovili so, da 2/3 vseh navijačev joče na nogometni tekmi. Kadar njihovo moštvo zmaga doživljajo občutek veličastnosti, ob kateri jim jemlje dih. Večina navijačev se je izrazila, da je sproščanje čustev in ustvarjanje ozračja na športnih prizoriščih enako pomembno kot tekma. Tudi Williams (2014) je v svoji analizi iskanja vzporednic sodobnega športa z religijo ugotovila, da navijači

med tekmo doživljajo ogromne čustvene »izpade«. Rojnik (2012) je v svoji diplomski nalogi Šport kot religija v spletnih komentarjih pri nastopih slovenskih športnikov na velikih tekmovanjih pisala o močni čustveni vpetosti komentatorjev v dogajanje. Razliko v rezultatih pri elementu emocionalna predanost, kot smo jih pridobili v magistrski nalogi in ostalih že obstoječih raziskavah lahko iščemo pri večjem vzorcu navijačev in ob različnih vprašanjih tega elementa. Menimo, da med navijači obstaja ogromna čustvena predanost do svojega kluba, kjer navijači čustvujejo na različne načine pred, med in po tekmi.

Drugi element, pri katerem navijači organiziranih skupin ne vedo, ali bi se strinjali ali ne, je element heroji in legende. Ali navijači ob uspehih, zlasti prestižnejših, njihove igralce vidijo kot heroje oz. legende? Rojnik (2012) je v spletnih komentarjih ob neverjetnem dosežku Petre Majdič na OI v Vancouveru raziskala komentarje. Kljub hudi poškodbi je uspela doseči bronasto odličje. V komentarjih so ljudje slavili športnico, se ji priklanjali, videli so jo kot boginjo oz. bitje z drugega planeta. Navadni ljudje, ki spremljajo športne tekme prek televizije in navijajo za slovenske športnike, povečujejo športnika v heroja, v legendo ob njegovih izjemnih dosežkih. Predpostavljamo, da bi tudi navijači svojega kluba/moštvu ob izjemnih dosežkih svoje igralce uvrstili zvezde oz. heroje. Rezultat, do katerega smo prišli v naši raziskavi, je lahko posledica tega, da navijači še niso okusili pravega izjemnega uspeha svojih ljubljencev. V širšem vzorcu, zlasti navijačev v tujini, kjer imajo velike športne klube z dolgo zgodovino in tradicijo ter so svetovno medijsko izpostavljeni, bi rezultati celotne raziskave bili zagotovo bolj relevantni.

Navijači slovenskih organiziranih skupin se ne strinjajo v delovanju oz. izvajanju magijskih/vraževnih ritualov. Rezultat nas preseneča, saj se po raziskavi Javnega verskega raziskovalnega inštituta v Ameriki (2014) več kot četrtina navijačev pred in med tekmo zateka k molitvi. Četrtina vprašanih ima občutek, da je njihova ekipa včasih zakleta. Predvsem nogometni navijači se zatekajo k posebnim magijskim ritualom pred in med tekmo v prepričanju, da njihova ekipa ne bi bila zakleta. Zanimive so informacije, ki jih Kresnik (2014) navaja v svojem članku. Predstavlja primere vrhunskih športnikov, ki imajo vsak svoje vraževerne/magijske rituale, in od njih ne odstopajo. Anže Kopitar si vedno zaveže najprej desno drsalko, nato levo. Diego Simeone, trener nogometnega španskega Atletica iz Madrida, pol ure pred tekmo v garderobi opravi tri telefonske klice. Valentino Rossi se pred vsako dirko ustavi dva metra pred motorjem, se skloni in seže po čevljih, pri čemer najprej obuže levi čevlji in si natakne levo rokavico. Novak Đoković v garderobah nikoli ne uporabi istega tuša dvakrat zapored ... Ti vraževerni rituali športnike pomirjajo; v primeru izpusta ritualov, postanejo športniki nemirni. Večina vrhunskih športnikov ima svoje vraže in rituale, zato nas rezultat raziskave tega elementa pri slovenskih navijačih zelo preseneča.

Tako hipotezo H1: Navijači organiziranih skupin dajejo udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah religiozen pomen, sprejmemo.

3.2 Razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij

Tabela 2: Statistika skupnih elementov organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij

Postavka	Starost	Število (N)	Povprečje (Mean)	Standardna deviacija (Std. deviation)	Standardna napaka (Std. error)
Hierarhija	do 20 let	21	4,1905	0,58282	0,12718
	21 – 30 let	15	4,2667	0,60684	0,15669
	31 – 40 let	9	4,6667	0,23570	0,07857
	41 let ali več	8	4,5000	0,30861	0,10911
Vera	do 20 let	21	3,8730	0,60988	0,13309
	21 – 30 let	15	3,6444	0,66029	0,17049
	31 – 40 let	9	4,2963	0,35136	0,11712
	41 let ali več	8	4,3750	0,48591	0,17180
Simboli	do 20 let	21	3,7143	0,87741	0,19147
	21 – 30 let	15	3,7778	0,52955	0,13673
	31 – 40 let	9	4,5926	0,43390	0,14463
	41 let ali več	8	4,7083	0,45207	0,15983
Rituali	do 20 let	21	3,6667	0,80277	0,17518
	21 – 30 let	15	3,2667	0,84703	0,21870
	31 – 40 let	9	4,0000	0,50000	0,16667
	41 let ali več	8	4,3750	0,72237	0,25540
Sprava	do 20 let	21	4,0952	0,79682	0,17388
	21 – 30 let	15	3,8222	0,90735	0,23428
	31 – 40 let	9	4,2963	0,80699	0,26900
	41 let ali več	8	4,5833	0,68429	0,24193
Magičnost	do 20 let	21	2,3492	1,15218	0,25143
	21 – 30 let	15	1,7556	0,97155	0,25085
	31 – 40 let	9	2,0370	0,94933	0,31644
	41 let ali več	8	2,3333	0,99203	0,35074
Pravila	do 20 let	21	3,4286	0,60684	0,13242
	21 – 30 let	15	3,9111	0,70673	0,18248
	31 – 40 let	9	4,2222	0,52705	0,17568
	41 let ali več	8	4,5000	0,39841	0,14086
Posebni dnevi oz. čas	do 20 let	21	4,0635	0,66348	0,14478
	21 – 30 let	15	3,5333	0,83381	0,21529
	31 – 40 let	9	3,8519	0,8183	0,27279
	41 let ali več	8	4,2917	0,65314	0,23092
Prostori in kraji	do 20 let	21	3,5556	0,66109	0,14426
	21 – 30 let	15	3,2667	0,99363	0,25655
	31 – 40 let	9	3,8889	0,95743	0,31914
	41 let ali več	8	3,9583	0,67700	0,23936
Heroji in legende	do 20 let	21	2,8095	0,86648	0,18908
	21 – 30 let	15	2,6222	0,98292	0,25379
	31 – 40 let	9	3,4074	0,66202	0,22067
	41 let ali več	8	3,0000	0,97590	0,34503
Emocionalna predanost	do 20 let	21	3,1587	0,87317	0,19054
	21 – 30 let	15	2,9333	1,09254	0,28209

	31 – 40 let	9	3,1481	1,11941	0,37314
	41 let ali več	8	3,5833	1,08012	0,38188
Asketizem	do 20 let	21	3,9841	0,65384	0,14268
	21 – 30 let	15	4,0889	0,42663	0,11015
	31 – 40 let	9	4,6296	0,42310	0,14103
	41 let ali več	8	4,4167	0,46291	0,16366
Osmišljanje življenja	do 20 let	21	4,0317	0,82263	0,17951
	21 – 30 let	15	3,6889	0,84953	0,21935
	31 – 40 let	9	4,0741	0,75971	0,25324
	41 let ali več	8	4,1250	0,50198	0,17748
Nesmrtnost	do 20 let	21	3,7302	0,75733	0,16526
	21 – 30 let	15	3,3111	0,84953	0,21935
	31 – 40 let	9	4,0370	0,51220	0,17073
	41 let ali več	8	3,6981	0,57563	0,20352

Tabela 3: Razlike v skupnih elementih organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij

Postavka	Vsota kvadratov (Sum of squares)	Srednji kvadrat/Varianca (Mean square)	Kumulativna frekvenca (F)	Statistična značilnost (Sig.)
Emocionalna predanost	2,205	0,735	0,718	0,546
Osmišljanje življenja	1,545	0,515	0,840	0,478
Magičnost	3,520	1,173	1,067	0,372
Heroji in legende	3,717	1,239	1,568	0,209
Sprava	3,338	1,113	1,667	0,186
Prostori in kraji	3,482	1,161	1,718	0,175
Hierarhija	1,715	0,572	2,145	0,107
Posebni dnevi oz. čas	3,819	1,273	2,320	0,087t
Nesmrtnost	3,844	1,281	2,415	0,078t
Asketizem	3,194	1,065	3,718	0,017*
Vera	4,047	1,349	4,085	0,011*
Rituali	7,280	2,427	4,159	0,011*
Simboli	9,577	3,192	7,027	0,001*
Pravila	8,405	2,802	7,760	0,000*

Legenda: * – statistično pomembna razlika, t – tendenca k statistično pomembni razliki

V tabeli 2 in 3 so predstavljene postavke iz anketnih vprašalnikov. Numerični podatki so statistično obdelani odgovori anketirancev z namenom interpretacije statistično pomembnih razlik.

Iz tabele 2 in 3 ugotovimo, da obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij.

Največja razlika se kaže v elementu pravila, kjer se starejši navijači (31 let in več) bolj strinjajo, da je treba spoštovati tako napisana kot nenapisana pravila navijaške skupine, spodbujati pošteno navijanje ter upoštevati organizacijo tako na tekmah kot pri delovanju navijaške skupine. Naslednja razlika se kaže v elementu simboli, kjer se prav tako starejši navijači (31 let in več) bolj strinjajo, da jim navijaški simboli predstavljajo zvestobo svojemu klubu. Z navijaškimi simboli se s svojim klubom veliko močneje identificirajo kot mlajši navijači ter jih uporabljajo kot sredstvo komunikacije s svojimi igralci. Menimo, da identifikacija z leti postaja vse močnejša, zato sklepamo, da so mlajši navijači še v postopku oblikovanja identifikacije. Tako kot zvestoba v drugih okoliščinah življenja, menimo, da tudi v navijaštvu z leti postane trdnejša. Starejši navijači izkazujejo prav slednjo. Navijaškim ritualom dajejo starejši navijači (31 let in več) večji pomen oz. večjo vrednost v primerjavi z mlajšimi navijači. Pripeljejo jih do »višjega stanja« pripravljenosti na tekmo. Bolj kot mlajši so prepričani, da rituali pred in med tekmo prinašajo srečo njihovemu moštvu. Predpostavljamo, da z leti postane ritual obred vsakega navijača, kjer skupno ali posamično energijo in pripravljenost na tekmo dvigajo na višjo raven. Starejši navijači (31 let in več) bolj verjamejo, da njihovo udejstvovanje v vlogi navijačev na tekmi vpliva na boljši uspeh njihovega moštva. Bolj kot mlajši navijači priznavajo, da jih sodelovanje na tekmah fizično in duševno krepi. Prav tako ima udejstvovanje na tekmah zanje velik pomen in je mnogim tudi eden glavnih življenjskih ciljev. Element asketizem je kot zadnji, v katerem se kažejo razlike med mlajšimi in starejšimi navijači. Navijači, ki so starejši od 31 let, so bolj prepričani, da je končni pozitiven uspeh manj verjeten brez njihovega navijanja in spodbude njihovega moštva med tekmo. Starejši navijači so z razliko od mlajših tudi bolj samokritični tako pri uspehih kot neuspehih svojih ljubljencev. Zavedajo se, da brez truda športnikov ni uspeha. Velikokrat slišimo, kako nekateri navijači krivijo različne druge dejavnike za neuspeh svojega moštva, ob tem pa pozabljajo na samokritičen pogled igre svojega moštva. Predpostavljamo, da v večini takih primerov gre za mlajše navijače, ki niso še dovolj »osebnostno zreli« za celosten pogled na situacijo, zato nas rezultat asketizma ne preseneča.

Morebitne razlike pa se kažejo tudi v elementu nesmrtnost in posebni dnevi oz. čas. Navijači do 20 let in navijači stari 31 let in več se strinjajo, da se bo tudi v prihodnosti govorilo o največjih dosežkih njihovega kluba ali o igralcu, ki je k takšnemu uspehu veliko prispeval. Enako se strinjajo pri uspehih kluba, ki bodo za večno ostali v spominu. Navijači od 21 do 30 let, pa se pri slednjih trditvah ne strinjajo v tako veliki meri. Prav tako se ista starostna skupina ne strinja enako z ostalimi starejšimi in mlajšimi navijači, da ima dan, ko igra njihovo moštvo, večjo veljavo/vrednost. Na tekmi ne občutijo v tolikšni meri posebnega trenutka/časa, ko morajo kot navijači prispevati svoj impulz k boljšemu uspehu kluba. In kot zadnje, niso se pripravljene odreči/žrtvovati določeni koristi za uspeh svojega moštva v enaki meri kot ostali.

V raziskovalnem poročilu (Football Passions, 2008) predstavljajo tudi medgeneracijsko povezanost navijačev. Za klub, za katerega navija oče, bo skoraj zagotovo tudi njegov sin ali hčerka. Tako je tudi pri pripadnosti navijaški skupini. Zelo verjetno obstaja možnost, da se bodo v navijaški skupini srečale tri generacije družine: stari oče, oče in sin.

Tako bodo mlajše generacije navijačev, ki v naši raziskavi odstopajo v petih elementih, v zrelejših letih najverjetneje posnemale običaje, rituale, pravila in utrdili vero v svoje moštvo tako kot njihovi predhodniki.

Tako hipotezo H2: Obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih starostnih kategorij, sprejememo.

3.3 Razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih stopenj izobrazbe

Tabela 4: Statistika skupnih elementov organiziranih navijačev različnih stopenj izobrazbe

Postavka	Stopnja izobrazbe	Število (N)	Povprečje (Mean)	Standardna deviacija (Std. deviation)	Standardna napaka (Std. error)
Hierarhija	I. in II.	8	3,8750	0,50198	0,17748
	III., IV., V.	36	4,4444	0,49761	0,08294
	VI/1., VI/2., VII.	9	4,3333	0,52705	0,17568
Vera	I. in II.	8	4,1250	0,50198	0,17748
	III., IV., V.	36	3,9907	0,59887	0,09981
	VI/1., VI/2., VII.	9	3,6667	0,78174	0,26058
Simboli	I. in II.	8	3,9167	0,42725	0,15105
	III., IV., V.	36	4,0278	0,85589	0,14265
	VI/1., VI/2., VII.	9	4,1481	0,76578	0,25526
Rituali	I. in II.	8	3,7083	0,65314	0,23092
	III., IV., V.	36	3,7407	0,89482	0,14914
	VI/1., VI/2., VII.	9	3,6296	0,77180	0,25727
Sprava	I. in II.	8	4,5833	0,49602	0,17537
	III., IV., V.	36	4,1019	0,82354	0,13726
	VI/1., VI/2., VII.	9	3,8148	1,00154	0,33385
Magičnost	I. in II.	8	2,6667	1,20844	0,42725
	III., IV., V.	36	2,1296	1,00563	0,16760
	VI/1., VI/2., VII.	9	1,6296	0,94933	0,31644
Pravila	I. in II.	8	3,5417	0,46930	0,16592
	III., IV., V.	36	3,8796	0,78943	0,13157
	VI/1., VI/2., VII.	9	4,0741	0,43390	0,14463
Posebni dnevi oz. čas	I. in II.	8	4,5833	0,29547	0,10446
	III., IV., V.	36	3,8796	0,68616	0,11436
	VI/1., VI/2., VII.	9	3,4444	1,00000	0,33333
Prostori in kraji	I. in II.	8	3,7500	0,46291	0,16366
	III., IV., V.	36	3,6111	0,79482	0,13247
	VI/1., VI/2., VII.	9	3,3704	1,24102	0,41367
Heroji in legende	I. in II.	8	3,0000	0,53452	0,18898
	III., IV., V.	36	2,9167	0,94743	0,15790
	VI/1., VI/2., VII.	9	2,6667	1,02740	0,34247
Emocionalna predanost	I. in II.	8	3,5417	0,71130	0,25148
	III., IV., V.	36	3,1759	0,96440	0,16073
	VI/1., VI/2., VII.	9	2,7407	1,29934	0,43311
Asketizem	I. in II.	8	4,1667	0,43644	0,15430
	III., IV., V.	36	4,1574	0,62481	0,10414
	VI/1., VI/2., VII.	9	4,3333	0,50000	0,16667
Osmišljanje življenja	I. in II.	8	4,2917	0,45207	0,15983
	III., IV., V.	36	3,9444	0,77049	0,12841
	VI/1., VI/2., VII.	9	3,7037	0,99225	0,33075
Nesmrtnost	I. in II.	8	4,0417	0,48591	0,17180
	III., IV., V.	36	3,7315	0,70742	0,11790
	VI/1., VI/2., VII.	9	3,2593	0,99691	0,33230

Pregled stopenj izobrazbe: I. (nedokončana OŠ), II. (OŠ), III. (nižje poklicno izobraževanje – 2-letno), IV. (srednje poklicno izobraževanje – 3-letno), V. (gimnazijsko, srednje poklicno-tehniško izobraževanje, srednje tehniško oz. drugo strokovno izobraževanje), VI/1. (višješolski program (do 1994), višješolski strokovni program), VI/2. (specializacija po višješolskem programu, visokošolski strokovni programi; po bolonjskih programih: visokošolski strokovni in univerzitetni program (1. bol. st.), VII. (specializacija po visokošolskem strokovnem programu, univerzitetni program; po bolonjskih programih: magisterij stroke (ZA imenom) (2. bol. st.) (Pregled stopenj izobrazbe, 2016).

Tabela 5: Razlike v skupnih elementih organiziranih navijačev različnih stopenj izobrazbe

Postavka	Vsota kvadratov (Sum of Squares)	Srednji kvadrat/Varianca (Mean Square)	Kumulativna frekvenca (F)	Statistična značilnost (Sig.)
Ritualni	0,90	0,045	0,063	0,939
Simboli	0,228	0,114	0,181	0,835
Asketizem	0,227	0,114	0,334	0,717
Heroji in legende	0,571	0,285	0,341	0,713
Prostori in kraji	0,655	0,327	0,456	0,637
Osmišljanje življenja	1,479	0,740	1,229	0,301
Pravila	1,237	0,618	1,244	0,297
Vera	1,025	0,513	1,335	0,272
Emocionalna predanost	2,756	1,378	1,389	0,259
Sprava	2,566	1,283	1,916	0,158
Magičnost	4,556	2,278	2,156	0,126
Nesmrtnost	2,718	1,359	2,505	0,092t
Hierarhija	2,123	1,061	4,195	0,021*
Posebni dnevi oz. čas	5,611	2,805	5,591	0,006*

Legenda: * – statistično pomembna razlika, t – tendenca k statistično pomembni razliki

V tabeli 4 in 5 so predstavljene postavke iz anketnih vprašalnikov. Numerični podatki so statistično obdelani odgovori anketirancev z namenom interpretacije statistično pomembnih razlik.

Iz tabele 4 in 5 ugotovimo, da obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih stopenj izobrazbe.

Struna (2005) je ugotovila, da je večina navijačev končala dve- oz. triletno srednjo šolo, nekateri celo štiriletno. Ta ugotovitev potrjuje tudi izjave Giulianottija, Veugelersa in Buzova (v Struna, 2005), da navijači izhajajo predvsem iz nižjih oz. srednjega sloja, predstavljajo pa večinoma delavski razred.

Največja razlika se kaže pri elementu posebni dnevi oz. čas. Navijači I. in II. stopnje izobrazbe izražajo največji delež strinjanja, da ima dan, ko igra njihov klub, večjo vrednost. Na tekmah občutijo posebne trenutke, ko morajo kot navijači dati svoj maksimum navijaškega utripa za pomoč svojim igralcem ter so se za uspeh svojega kluba pripravljene odreči določeni koristi. V nasprotju z njimi so navijači VI/1., VI/2. in VII. stopnje izobrazbe temu elementu izkazali eno oceno manj po pet stopenjski lestvici strinjanja (3,4444). Večinski delež anketiranih navijačev (36), ki imajo III., IV. ali V. stopnjo izobrazbe, pa so rezultatsko nekje na sredini med obema skupinama (3,8796). Iz slednjih podatkov ugotavljamo, da formalno manj izobraženim navijačem element posebnega časa in dneva pomeni več kot ostalim formalno bolj izobraženim. Naslednja razlika med navijači različnih stopenj izobrazbe se kaže v elementu hierarhija. Zanimivo je, da prav ta skupina navijačev I. in II. stopnje izobrazbe daje najnižjo oceno strinjanja. Skoraj z eno oceno več pa hierarhijo ocenjujeta ostali skupini. V tem elementu, poleg udeležbe na tekmah, navijači delujejo tudi na drugih področjih delovanja navijaške skupine, kjer jih vloga, ki jo imajo v navijaški skupini, zadovoljuje. Morda prav rezultat navijačev I. in II. stopnje izobrazbe kaže na koordinacijsko manj sposobne navijače, ki se pri dodatnem delu ali obveznostih navijaške skupine umaknejo.

Mogoča razlika na tem področju raziskovanja se kaže v elementu nesmrtnosti, kjer se navijači stopenj izobrazbe I. in II. strinjajo, da bodo največji uspehi njihovega kluba za vedno vtisnjeni v spomin. Verjamejo, da se bo v prihodnosti govorilo o največjih dosežkih kluba ali o igralcu, ki je k temu dosežku veliko prispeval. V določenem/določenih igralcih pa vidijo sposobnosti, ki jo/jih lahko primerjajo z božanstvenostjo. Tudi navijači III., IV. in V. stopnje izobrazbe se skoraj podobno strinjajo z zgoraj navedenimi trditvami. Z razliko pa navijači, ki imajo stopnjo izobrazbe VI/1., VI/2. ali VII., ne opredeljujejo svojega stališča. Smatramo pa še, da je formalno manj izobraženim navijačem tako kot element posebni dnevi oz. čas tudi element nesmrtnost bolj pomemben.

Wann (v Almendrala, 2015) pravi, da vsi ljudje iščemo poti identifikacije z nečim. Tako tudi navijači različnih starosti in stopenj izobrazbe izberejo določeno moštvo, igralca in se prek navijaških skupin združijo v skupnost, kjer so vsi povezani v eno. Nekateri se poznajo že vrsto let in so zelo povezani med seboj. Novi, ki prihajajo, pa se izoblikujejo po vzoru starejših. Navijaštvo prav vsem navijačem daje in izoblikuje razmerja, ki navijaču krepijo socialno in psihološko zdravje. Daje skupni jezik vsem, ki jim bije srce za isto moštvo, igralca, trenerja, skupnost. Spremljanje tekme in navijanje za svoje ljubljence tako velikokrat daje možnost trem generacijam družine, da lahko izkusijo in delijo isto izkušnjo, jezik, emocije, ki bi jih v drugih področjih življenja težko okusili. Navijaštvo ponuja vsem, tako starim kot mladim, tako bolj izobraženim kot manj izobraženim, varen prostor, kjer lahko izlijejo čustva na svoj način, se identificirajo s svojo »zvezdo« ter tako pozabijo na skrbi svojega življenja. Končno lahko začutijo redko izkušnjo v današnjem svetu – uspeh.

Tako hipotezo H3: Obstajajo razlike v religioznem pomenu organiziranih navijačev različnih stopenj izobrazbe, sprejmemo.

Omejitve študije

Če povzamemo, športa ne moremo vsebinsko enačiti z religijo, najdemo pa veliko funkcionalnih vzporednic. Kljub manjšemu vzorcu navijačev (53 navijačev) iz dveh različnih navijaških skupin smo preverili cilj raziskovalne naloge. Navijači organiziranih skupin dajejo udejstvovanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba religiozen pomen po skupnih elementih športa in večine institucionaliziranih religij različnih avtorjev. Obstajajo pa tudi razlike v religioznem pomenu med obravnavanima skupinama navijačev, v različnih starostnih kategorijah ter v različnih stopnjah izobrazbe. Zavedamo se, da bi večji vzorec in mednarodna raziskava podala veliko trdnejše in bolj relevantne rezultate, ki bi dodatno podkrepili naše rezultate. Navijaštvo v Evropi in po svetu je v primerjavi s Slovenijo na še višji »evforični stopnji«. Zavedamo se, da se lahko raziskava izvede še bolje. Vključiti se da več različnih številnih organiziranih skupin iz različnih predelov sveta. Zavzeti številne panoge športnih disciplin in sestaviti obširnejši vprašalnik iz raziskovalnega področja. Tako bi v prihodnje, danes imenovano »navidezno religijo športa«, lahko predstavili v novi definiciji.

4 SKLEP

Teoretiki opisujejo šport kot sekularno, civilno religijo, nekateri kot novo religijsko gibanje, v grobem pa je definicija religije ločena na funkcionalno in vsebinsko raven. Nekateri avtorji športu danes pripisujejo status »navidezne religije«, drugi pa zavračajo kakršnekoli enakosti oz. povezave z njo. Športa vsebinsko ne moremo enačiti z religijo, najdemo pa lahko mnogo funkcionalnih vzporednic.

V teoretičnem delu smo predstavili prepletanje elementov, ki jih najdemo tako v športu, kot v večini institucionaliziranih religijah. Te skupne elemente (hierarhija, asketizem, sprava, simboli, vera, osmišljanje življenja, posebni dnevi oz. čas, pravila, rituali, nesmrtnost, prostori in kraji, emocionalna predanost, heroji in legende, magičnost) smo v raziskovalnem delu preverili na navijačih organiziranih skupin.

Namen raziskave je bil preveriti, ali slovenski navijači organiziranih skupin svojemu udeleževanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba dajejo ali izražajo religiozen pomen ter ali navijači glede na starost in stopnjo izobrazbe dajejo oz. izražajo različen religiozen pomen. V raziskavo je bilo vključenih 53 anketirancev oz. navijačev iz dveh organiziranih skupin. 21 navijačev je bilo iz Društva navijačev Florijani, 32 navijačev pa iz navijaške skupine Green Dragons Ljubljana. Sestavili smo vprašalnik 5 stopenjske lestvice strinjanja ter jih spletno anketirali. Postavili smo 3 hipoteze in vse sprejeli.

Ugotovili smo, da navijači organiziranih skupin dajejo udeleževanju oz. prisostvovanju na tekmah svojega kluba religiozen pomen po skupnih elementih športa in večine institucionaliziranih religij. Skupni elementi se prepletajo tako v svetu športa in v večini institucionaliziranih religij kot tudi v svetu organiziranega navijaštva.

Obstajajo pa tudi razlike v religioznem pomenu med obravnavanima skupinama navijačev v različnih starostnih kategorijah ter v različnih stopnjah izobrazbe.

Kljub manjšemu vzorcu navijačev (53 navijačev) iz dveh različnih navijaških skupin smo preverili cilj raziskovalne naloge. Ob merjenju večjega vzorca in različnih navijaških skupin ostalih športnih panog bi rezultati odsevali še natančnejše ugotovitve.

Ugotovitve raziskave so bile mišljene kot predstavitev religioznosti organiziranih navijaških skupin v Sloveniji. Čeprav je bil vzorec anketiranih navijačev manjši (53), naj bodo te ugotovitve raziskave kot iztočnica naslednjim raziskavam.

5 LITERATURA

- Almendrala, A. (2015). *How Being A Sports Fan Makes You Happier And Healthier*. Pridobljeno 12. 8. 2015, s http://www.huffingtonpost.com/2015/01/30/sports-fan-mental-health-benefits_n_6565314.html.
- Ban, T. (2008). *Novodobniška duhovnost: od zgodovinskih izvorov do sodobne podobe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, ([Trzin]: N.T.D.).
- Bebber, B. (2012). *Violence and Racism in Football: Politics and Cultural Conflict in British Society, 1968-1998*. Pickering & Chatto.
- Coakley, Jay J. (1998). *Sport in society: issues and controversies*. Boston: Irwing/McGraw-Hill.
- Črnič, A. (2003). Odnos sodobnih družb do novih religijskih gibanj. *Teorija in praksa*, 40 (1), 117–135.
- Doupona, M. in Petrović, K. (1996). *Sociologija športa*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Doupona Topič, M. in Petrović, K. (2007). *Šport in družba: sociološki vidiki*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Gerjol, S. (2003). Šport in religiozna dimenzija življenja. V M. Hosta in D. Macura (ur.), *Filozofija športa* (str. 51–59). Ljubljana: Fakulteta za šport, Enajsta Akademija.
- Gerjol, S. in Pisk, J. (2010). Religioznost in šport. *Ognjišče*, 46 (3), 100–101.
- Grossman, C. L. (2014). *Fans rely on God, rituals to boost favorite team*. Pridobljeno 22. 3. 2015, s http://www.washingtonpost.com/national/religion/fans-rely-on-god-rituals-to-boost-favorite-team/2014/01/16/4520a47a-7ec7-11e3-97d3-b9925ce2c57b_story.html.
- Hlebec, A. (2006). *Zvestoba do groba – navijaštvo kot način življenja (primer navijačev Rokometnega kluba Celje Pivovarna Laško)*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Kresnik, D. (2014). *Športniki, rituali in vraževernost: Po zmagi v istih spodnjicah, a svežih*. Pridobljeno 28. 6. 2015, s <https://www.dnevnik.si/1042679829/sport/sportna-tema/po-zmagi-v-istih-spodnjicah-a-svezih>.
- Lalić, D. (1993). *Torcida: pogled iznutra*. Zagreb: AGM.
- Leonard, W. M. (1998). *A sociological perspective of sport*. Boston: Allyn and Bacon.
- Macura, D., Doupona Topič, M., Mekinda, B. (ur.). (2010). *Statusna vprašanja slovenskega športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport: Zavod enajsta akademija, 2010 (Ljubljana: Salve).
- Pisk, J. (2006). Molitev in športni uspeh. Tretji dan: krščanska revija za duhovnost in kulturo, 35 (5/6), 148–154.

- Pisk, J. (2007). *Šport in vera imata veliko skupnega*. Pridobljeno 3. 3. 2015, s <http://www.fejstbog.si/index.php/da-bi-bil-svet-bolj-svet/277-sport-in-vera>.
- Pisk, J. (2010). (Ne)vidna religija športa. *Šport: revija za teoretična in praktična vprašanja športa*, 58 (1/2), 30–33.
- Plesec, M. in Doupona Topič, M. (2002). *Nogomet in družba: preporod nogometa v Sloveniji*. Ljubljana: Zavod za šport Slovenije.
- Pregled stopenj izobrazbe*. (2016). mojaZaposlitev.si. Pridobljeno 19. 1. 2016 s <http://www.mojazaposlitev.si/pregled-stopenj-izobrazbe/>.
- Protega, N. (1997). *Nogometni huliganizem v Sloveniji*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Rojnik, N. (2012). *Šport kot religija: analiza spletnih komentarjev ob nastopih slovenskih športnikov*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Rožanc, M. (2009). *Maša dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Študentska založba, (Ljubljana: Formatisk).
- Sančanin, U. (2010). *Civilna religija v sodobni ZDA in Evropi*. Magistrsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Smrke, M. (2000). *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, (Ljubljana: Littera picta).
- Struna, I. (2005). *Navijaška subkultura v Sloveniji*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Stuivenberg, J. (2008). *Fútbol; Rivalry and Fan Identification in Rosario, Argentina*. Master thesis Latin American & Caribbean Studies, Veenendaal: Utrecht University.
- Survey | Nearly 3-in-10 Americans Say God Plays a Role in Outcomes of Sports Events*. (29.1.2013). Washington: Public Religion Research Institute. Pridobljeno 20. 3. 2015, s <http://publicreligion.org/research/2013/01/january-2013-tracking-poll-2/#.VZepYfntmko>.
- Štirn, D., Štirn, P. in Jeznik, K. (2007). Identiteta – stanje ali izbira? *Sodobna pedagogika*, 58 (3), 144–162.
- The Social Issues Research Centre. (2008). *Football Passions* (Raziskovalno poročilo). Oxford: Canon.
- Vrabec, A. (2013). *Vraževerje v športu: Brez zobne ščetke je počasen*. Pridobljeno 2. 3. 2015, s <https://www.dnevnik.si/1042588722/sport/sportna-tema/brez-zobne-scetke-je-pocasen>.
- Williams, C. A. (2014). *THE PARALLEL OF MODERN-DAY SPORT TO RELIGION: AN ANALYSIS OF HOW SOCIETY HAS TRANSFORMED SPORT INTO A SPIRITUAL PRACTICE*. Master`s degree, Winston-Salem, North Carolina: WAKE FOREST UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF ARTS AND SCIENCES.

Zakrajšek, R. (2014). *Navijaške skupine v nogometu in socialna identiteta*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.

6 PRILOGE

Priloga 1. Anketni vprašalnik skupnih elementov športa in večine institucionaliziranih religij različnih avtorjev

VPRAŠALNIK

Sem Jernej Rosa, absolvent Fakultete za šport v Ljubljani, in pišem magistrsko nalogo z naslovom Šport kot religija v organiziranih navijaških skupinah. Pred Vami je sklop vprašanj in trditev, ki se nanašajo na skupne elemente v obravnavani temi. Vprašalnik je anonimen in Vaši iskreni odgovori bodo uporabljeni in obravnavani izključno v analizi magistrske naloge.

Kateri organizirani navijaški skupini pripadate?

- a) Društvo Navijačev Florijani
- b) Green Dragons Ljubljana
- c) Viole Maribor

V katero starostno skupino spadate?

- a) do 20 let
- b) 21 – 30 let
- c) 31 – 40 let
- d) 41 – 50 let
- e) 51 let ali več

Kakšna je vaša najvišja dosežena formalna izobrazba?

- a) I.
- b) II.
- c) III.
- d) IV.
- e) V.
- f) VI/1.
- g) VI/2.
- h) VII.
- i) VIII/1.
- j) VIII/2.

Nadaljnja vprašanja so podana v petstopenjski lestvici, kjer obkrožite **samo eno** ustrezno številko.

Legenda:

1 – sploh se ne strinjam

2 – ne strinjam se

3 – ne vem

4 – strinjam se

5 – popolnoma se strinjam

	Sploh se ne strinjam				Popolnoma se strinjam
Verjamem, da naše udejstvovanje in prisostvovanje na tekmi vpliva na uspeh našega kluba.	1	2	3	4	5
Sodelovanje na tekmah me fizično in duševno krepi.	1	2	3	4	5
Udejstvovanje na tekmah ima zame velik pomen in je moj glavni življenjski cilj.	1	2	3	4	5

Vloga, ki jo imam v navijaški skupini, me zadovoljuje.	1	2	3	4	5
Poleg udeležbe na tekmah, sodelujem tudi na drugih področjih delovanja navijaške skupine.	1	2	3	4	5
Navijam na domačih tekmah in na tekmah v gosteh.	1	2	3	4	5

Navijaški simboli mi predstavljajo zvestobo svojemu klubu.	1	2	3	4	5
Navijaške simbole uporabljam kot sredstvo komunikacije.	1	2	3	4	5
Z navijaškimi simboli se identificiram s svojim klubom.	1	2	3	4	5

Navijaški rituali pred in med tekmo me pripeljejo do »višjega stanja« pripravljenosti na tekmo.	1	2	3	4	5
Navijaškim ritualom dajem velik pomen oz. vrednost.	1	2	3	4	5
Navijaški rituali prinašajo srečo našemu klubu na tekmi.	1	2	3	4	5

Ko stopim na prizorišče tekme svojega kluba, dobim občutek zadoščenja in osebne sprave.	1	2	3	4	5
Ko pomislim na največje uspehe svojega kluba, ki sem jim bil osebno priča, občutim veselje, zadoščenje in spravo.	1	2	3	4	5
Kadar stopim na prizorišče, kjer je naš klub dosegel neverjetne uspehe, občutim veselje, zadoščenje in spravo.	1	2	3	4	5

Poslužujem se magijskih/vraževnih ritualov, ker verjamem, da moj srečni predmet/simbol prinaša uspeh mojemu klubu.	1	2	3	4	5
Med tekmo se v določenih ključnih trenutkih priporočam za pomoč višjim silam.	1	2	3	4	5
Ob skoraj nemogočih uspehih verjamem,	1	2	3	4	5

da je bila vpletena pomoč višje sile.					
---------------------------------------	--	--	--	--	--

V navijaški skupini spoštujem napisana/nenapisana pravila delovanja in organizacije.	1	2	3	4	5
Zadovoljen sem, ko se pravila navijaške skupine upošteva pri organizaciji in na tekmah.	1	2	3	4	5
Spodbujam »fair play« navijanje in se izogibam verbalnega in neverbalnega nasilja.	1	2	3	4	5

Dan, ko igra moj klub, ima večjo vrednost kot ostali dnevi v tednu.	1	2	3	4	5
Na tekmi občutim poseben trenutek, ko moram kot navijač prispevati k boljšemu uspehu svojega kluba.	1	2	3	4	5
Včasih sem se za uspeh svojega kluba pripravljen odreči/žrtvovati določeni stvari.	1	2	3	4	5

Športna prizorišča, kjer tekmuje moj klub, mi predstavljajo »sveti prostor«.	1	2	3	4	5
Določena športna prizorišča so mi posebej pri srcu.	1	2	3	4	5
Na nekaterih športnih prizoriščih čutim strahospoštovanje.	1	2	3	4	5

Sebe velikokrat istovetim z enim ali več igralcev svojega kluba in mu želim biti podoben/enak.	1	2	3	4	5
Ob uspehih, zlasti prestižnejših, vidim igralce svojega kluba kot heroje oz. legende.	1	2	3	4	5
Nekatere igralce sem že kdaj enačil z bogom (višjo silo).	1	2	3	4	5
Pred tekmo me preplavijo drugačna/močnejša čustva.	1	2	3	4	5
Med tekmo sem čustveno labilen.	1	2	3	4	5

Med tekmami jočem zaradi veselja ali pa žalosti.	1	2	3	4	5
--	----------	----------	----------	----------	----------

Brez truda športnikov ni uspeha.	1	2	3	4	5
Brez našega navijaškega »impulza« med tekmo je uspeh kluba manj verjeten.	1	2	3	4	5
Kot navijač sem pri uspehih in neuspehih kluba vedno samokritičen.	1	2	3	4	5

Predanost in navijanje za svoj klub je moj smisel življenja.	1	2	3	4	5
Kljub neuspehom svojega kluba ne obupam pri predanosti in navijanju za svoj klub.	1	2	3	4	5
Ob uspehih svojega kluba postane življenje lepše in lažje premagujem vsakodnevne probleme.	1	2	3	4	5

Največji uspehi mojega kluba mi bodo večno ostali v spominu.	1	2	3	4	5
V določenem/določenih igralcih vidim sposobnosti oz. karizmo, ki jo lahko primerjam/enačim z božanstvenostjo.	1	2	3	4	5
Verjamem, da se bo tudi v prihodnosti govorilo o največjih dosežkih našega kluba ali o igralcu, ki je veliko prispeval pri uspehu v klubu.	1	2	3	4	5

Iskreno se Vam zahvaljujem za sodelovanje.

Jernej Rosa